филателистички гласник

година I
март
2013

часопис за теорију и праксу филателије
e-mail: filatelisticki.glasnik@gmail.com
цена: 350 динара

2

САДРЖАЈ

Уводник..... 3
Хроника 4
Организација П.Т. службе у Црној Гори 1870 – 1915 [2] – *Милош Јакић* … 5
Календар FIP и FEPA изложби у 2013. години..... 7
Поштански жигови Кнежевине и Краљевине Црне Горе [1] – *Херман Диц*.. 8
Српске војне поште 1916-1920 [1] – *Миодраг Вуковић* 21
Занимљивости – *Милан Радовановић* 28
Поштанска служба Равногорског покрета – *Мирко Царан* 31
Марке за помоћ Берлину – *Војислав Беговић* 35
Прво вуковарско редовно (помоћно) издање [2] – *Зоран Бошковић* 37
Последња путујућа пошта - *Војислав Беговић* 44
Прве марке Републике Србије – Застава и Грб [2] – *Владимир Милић* 47
Србија - курсирајући међународни купон за одговор 52
Издања Поште „Србија“ у периоду јануар-март 2013. 53
Библиографија радова објављених у 2012. години 55

ФИЛАТЕЛИСТИЧКИ ГЛАСНИК

Часопис за теорију и праксу филателије

Ставови објављени у текстовима појединих аутора нису нужно и ставови редакције, тако да не сносимо одговорност за евентуалну штету насталу њиховим објављивањем.

Право коришћења: Чланци објављени у "Филателистчком гласнику" могу се даље објављивати искључиво уз сагласност аутора. Делови чланака могу се објављивати уз обавезно навођење потпуне референце и уз поштовање ауторских права аутора и издавача.

Излази четири пута годишње:
март, јун, септембар и **децембар**

Издавач и одговорни уредник: **Владимир Милић**

Сарадници: **Војислав Беговић, Миодраг Вуковић, Херман Диц, Милан Радовановић, Мирко Царан и Зоран Бошковић**

Лектор: **Јулка Симовић**

Дизајн и графичка обрада: **Владимир Милић**

e-mail: **filatelisticki.glasnik@gmail.com**

Штампарија: **Instant system, Црнотравска бб, Београд**

Тираж: **100**

На задњој корици: Остаци Константиновог родног града, Медијана, (Ниш)

.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
656.835.91.(497.11)
ФИЛАТЕЛИСТИЧКИ гласник : часопис за теорију и праксу филателије / одговорни уредник Владимир Милић. – Год. 1, бр. 2 (мар. 2013)- . – Београд : Владимир Милић, 2013-. -21 cm
Тромесечно
ISSN 2334-7147 = Филателистички гласник (Београд. 2013)
COBISS.SR-ID 196133132

Journal Philately Theory and Practice

Articles in this issue of "Filatelisticki glasnik" do not necessarily reflect the opinion of the Editorial

Articles in this journal, unless otherwise stated, may be reproduced with authors permission only.

Published four times a year:
March, June, September and December

Publisher and Editor:
Vladimir Milic

Contributors:
Vojislav Begovic, Miodrag Vukovic, Hermann Dietz, Milan Radovanovic, Mirko Caran and Zoran Boskovic

Lecturer: **Julka Simovic**

Design: **Vladimir Milic**

e-mail: **filatelisticki.glasnik@gmail.com**

Printed by: **Instant system, Belgrade**

Circulation:**100**

Price: **6 EUR + postage**

Image on the back cover:
Archaeological Excavation of Municipality of Mediana, Constantine born city of Naissus

ISSN 2334-7147
9 772334 714007

Поводом првог броја „Филателистичког гласника“, примили смо више десетина мејлова. Одобравања, похвале, сугестије, питања... Издвајамо мејл нашег сународника – филателисте који живи у иностранству: „Као прво, морам рећи да би ми се много више допала идеја, покушај, да се већ деценијама постојећи „Филателиста” спасе, а не да се ионако не сувише јаке снаге малобројних који су у стању да напишу неки вредан рад распарчавају на више часописа. Знам да слога код нашег народа није нешто што је изражено, али моје мишљење је да снаге и средства треба концентрисати а не распарчавати. (...)“. Стереотип који смо могли чути и овде у Београду. Како год, овај добронамерни коментар подвлачи организацију и наглашава потребу „концентрације“ свих потенцијала. Свакако и новчаних. „Филателистички гласник“ не прима ничију новчану помоћ за своје постојање. За сада нема приходе од огласа или из неких других извора. Договор и ентузијазам уредника и сарадника су једини начин да постоји. „Филателистички гласник“ је независан.

У току Међународног сајма марака, од 2. до 4. маја у Есену, у професионалном погледу свакако једног од најзначајнијих у Европи, одржаће се Европска изложба тематске филателије (ECTP – The European Championship for Thematic Philately). Како је објављено, излошци ће бити подељени у седам такмичарских класа (класа 1: Уметност и култура, класа 2 Историја и организације итд.). У исто време, FEPA ће одржати семинар за жирирање тематске филателије. Сајам у Есену је традиционално место окупљања издавача и филателистичких дилера у Европи на коме се опредељују каталошке политике и уговарају послови за наступајућу годину.

Све очигледнија засићеност класичним излагачким материјалом наводи на тражење нових могућности које би донеле савремене продукције, а свакако једна од њих је тематска филателија која подразумева тематска издања марака на која све више рачунају и издавачи и дилери поштанских марака и наравно сакупљачи.

Да ли можемо говорити о случајности, или једном озбиљном издавачком промишљању, када је реч о овогодишњем издању „Уметност“. Пригодно издање садржи три вредности, од којих су две по свом универзалном, онтолошком и тематском значају и значењу планетарних димензија: Вагнер – теме: композитори, нотни рукописи и Германика, Вивалди – теме: композитори, нотни рукописи и Италика, и трећа ништа мање универзална Оскар Данон – теме: композитори, диригенти, Јудаика. Разуме се, комплетно издање иде у генералну збирку Србије. Предвиђамо филателистички тако и комерцијални успех овога издања.

Зашто логотип експертског магазина „Fakes Forgeries Experts“ у „Филателистичком гласнику“? Логотип FFE је део редакцијске опреме броја, а не плаћен оглас, али је за нас значајнији него да је плаћен, а да не знамо шта ћемо са њим. Желимо да укажемо на стручни значај FFE за изучавање марака и поштанске историје. На овај начин стајемо у ред оних који заступају став да статус националној филателији осигурава и утврђује јака национална атестаторска (експертска) база. Како је у пракси, може се прочитати у уводном делу студије Хермана Дица „Поштански жигови Кнежевине и Краљевине Црне Горе“, чији први део објављујемо у овом броју.

Филателистички сервиси у Београду су све бољи. Оцењујемо као одличан рад филателистичког шалтера у Таковској 2, продавнице „Post Shop“ на истој адреси и у непосредној близини Продавнице актуелних издања марака, филателистичког прибора и литературе, „Србијамарка“, у Таковској 7. Верујемо да је тако и у већим градским центрима широм Републике.

Уредник

Хроника

У претходном броју „Филателистичког гласника“ објављен је преглед пригодних издања поштанских марака Србије, које је усвојило Министарство спољне и унутрашње трговине и телекомуникација. И ове године, као и претходне, испоштаван је принцип да се не претерује са бројем издања (2011. године је било 34 издања) као и да се поштују годишњице чији се датуми поклапају са бројевима 50, 75, 100, 125 итд. Приликом састављавања Програма издања за 2013. годину, пропуштена је прилика да се обележе следеће годишњице:

- 900 година од рођења Стефана Немање (рођен око 1113. године)
- 150 година од рођења Богдана Поповића
- 125 година патента индукционог мотора - Никола Тесла (12. октобар 1888.)
- 100 година од II Балканског рата (Брегалничка битка)

Ванредним издањем ове пропусте могуће је исправити, уз напомену да би издање 900 година од рођења Стефана Немање и 100 година од II Балканског рата неизоставно требало обележити на редовном издању, као што је то урађено приликом обележавања 200 година од Првог српског устанка, 2004. године. Мотиви који сада прате редовна издања Србије не промовишу је ни на који начин.

Низ проналазака, које је Никола Тесла патентирао 1888. године, ударили су темеље полифазног система, који је неповратно променио свет. Часопис *Time* убраја Теслин проналазак индукциони (асинхрони) мотор у десет највећих проналазака свих времена. Србија, од самосталности 2006. године није имала марку са Теслиним ликом. Сва ранија издања са Теслом припадају југословенским издањима.

Истовремено, поставља се питање шта је са поштанским целинама као што су писма са „уштампаном“ марком и дописнице, како за унутрашњи тако и за међународни саобраћај. Дописница уредно стоји у ценовнику Поште „Србија“ (18 динара за унутрашњи саобраћај и 40 динара за међународни саобраћај), али истовремено Пошта „Србија“ поменуту целину није у могућности да понуди својим корисницима. У неколико „PostShop“ продавница у Србији, постоји безличан картон које импровизује дописницу, наравно без „уштампане“ марке. Уколико би неко желео да дописницу или разгледницу (која се третира као дописница) пошаље, номинална вредност марке од 18 динара не постоји, док је комбинација вредности од 10 и 8 динара или 10 и 5 динара de facto немогућа, јер су поменуте номинале углавном већ потрошене на франкирање. Ситуација није ништа боља ни што се тиче могућности слања дописнице у иностранство: номинална вредност од 40 динара издата је само једном и то 2007. године, тако да се и та марка углавном утрошила у поштанском саобраћају. Наравно да постоји и налепница, којом се недостатак марака на поштанском шалтеру може надоместити, али ова лоша пракса је погубна за поштанске марке и мисију коју оне имају.

Образложења која се повремено појављују да дописнице или разгледнице готово нико више и не шаље, су неприхватљива и бесмислена. У прилог томе иде и чињеница да поште у нашем окружењу као што су „Поште Српске“, хрватска и словеначка пошта, које у својој понуди имају и курсирајуће поштанске целине. Српска пошта, нажалост, иако је пре свих, од горе поменутих пошта, имала целине (од 1880. године), данас се не може похвалити тако нечим. Време је да се то промени...

Владимир Милић

ОРГАНИЗАЦИЈА П.Т. СЛУЖБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1870 – 1915 [2]

Милош Јакић, инспектор, Цетиње

Званичне депеше могу бити "ма на ком језику, па такође и у шифрама", док приватне не могу бити шифроване, а Управитељ одређује за њих, на којим ће се језицима моћи отправљати, осим приватних, којима се у бројевима јавља за течај берзе, или цене трговине, жита итд., које се не сматрају шифрованим. Штација може тражити доказа истинитости потписа пошиљаоца, у случају сумње. Пошиљаоцима се допушта да могу "удостовјерити влашћу своје потписе на депешама", што се има таксирати и телеграфисати. Не примају се депеше са садржајем управљеним против закона, морала и личности, а Управитељ може обуставити и друге, са образложењем. Такса се плаћа при предаји депеше уз признаницу штације. За "одговор плаћен" такође се плаћа такса и он се наплаћује за 20 речи, ако није означен већи број истих. Одговор долази штацији код које је плаћен, ако пошиљаоц није означио друго место. Одговорити се може само кроз осам дана од отправљања. После осам дана штација јавља пошиљаоцу да није предат одговор. Више речи од броја за одговор плаћен, наплаћује се од пошиљаоца одговора. За "препоручену" депешу плаћа се двострука такса и штација опредељења потврђује пријем јављањем преписа исте пошиљаоцу са подацима испоруке, даље отпреме, или узрока немогућности предаје и даљег отправљања. Допуштене су и депеше "по особитом носиоцу", чију награду "уређује Управитељ". Означење "за примаоцем" извршује се уз наплату таксе (као за ново отправљање) од примаоца пре испоруке. Половина таксе депеше плаћа се за сваки њен препис у месту, док се исти садржај у разним местима таксира као нарочити телеграм.

Сл. 1.Факсимил луксузног телеграфског бланкета, с лица и наличја, из 1896.г. Штација пријема Даниловград.

Депеше „Bureau restant“ чекају примаоца или његовог пуномоћника, док дођу по њих. Повука је допуштена на захтев пошиљаоца, пре отправљања са половином износа таксе, а након отправљања само уз плаћањење таксе за "плаћену службену депешу" којом се обуставља испорука, у сваком случају писменом претставком и доказом истоветности. Мање наплаћену таксу пошиљаоц је дужан надоплатити.

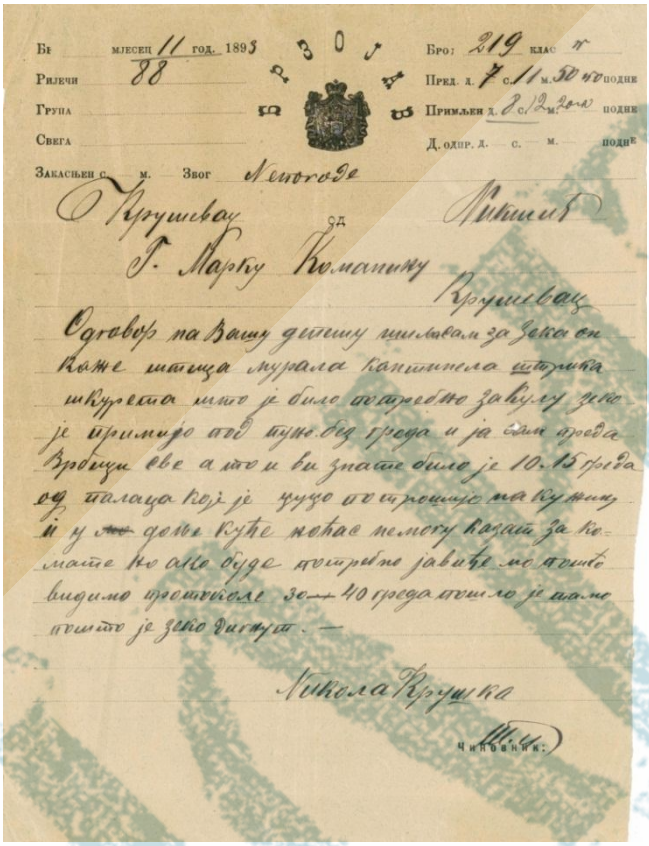

Сл.2 Факсимил испуњеног телеграфског бланкета, из 1893.г.

§§ 31-37 одређују телеграфске таксе: за депешу од 20 речи адресе, садржаја и потписа за унутрашњост "по 18 динара (новчића), три гроша или три шестице", а за даљих 10 речи, или део до 10 речи по 9 "динара – грош и по или шестицу и по". Књаз, Сенат и главари у нахијама не плаћају депеше, а Управитељ може главара принудити да плати за приватан садржај; такса се враћа, ако се депеша не може отправити, ако не дође, или дође изопачена да циљ не постиже, или дође доцније од писма; исто тако враћа се и више наплаћена такса; враћање пошиљаоцу – заступнику врши се од кривца, или из прихода, у року од три месеца уз доказе; против решења Управитеља о враћању таксе, нема жалбе; препис депеша издаје се пошиљаоцу и примаоцу или њиховим заступницима; за међународну и пролазну радњу важе "опредељења у конвенцијама закљученим са дотичним Правитељствима".

На слици 2, званична депеша. Штација пријема Никшић, за штацију опредељења Крушевац. После ослобођења Подгорице од турске власти (1879), књаз Никола II Петровић, одлучио је да, осим постојећега дворца на Цетињу, сагради сличне дворске објекте (љетњиковце) у још неколико црногорских градова (Никшићу, Бару, Подгорици). Књажев/краљев дворац у Подгорици сагрђен је 1891/92. године, изван самога града, недалеко од десне обале Мораче - на (тада) сасвим осамљеном узвишењу, званом Крушевац. У дворцу на Крушевцу, одмах по усељењу, почела да ради прва телеграфска станица у Подгорици. У дворцу су

Најзад §§ 38-42 говоре о повреди телеграфскога вода. Казне су 3 месеца до једне године "из непомње", а 1-5 година тамнице за хотимичне повреде у миру, док је у рату предвиђена казна "смрћу из пушака" (и за сукривце).

Прва телеграфска штација отворена је на Цетињу 12/24 јануара 1870.г., десети дан по доношењу Закона о телеграфу или брзојаву, који смо напред напоменули. Истога дана 1895. г. прослављена је 25-то годишњица установе телеграфа, која је од особитог значаја. Унутрашњој телеграфској служби претходила је међународна служба, на линији Цетиње – Котор.

У току првих 8-10 година отворен је врло мали број штација, што је разумљиво, пошто су црногорски градови освојени од Турске тек 1878.г. Најпре је изграђена телеграфска линија Цетиње – Ријека Црнојевића, која је касније продужена до Вир Пазара. Осим војно-телеграфских штација на ратиштима у 1878.г. било је са Његушима свега четири телеграфских штација за унутрашњу службу.

По заузимању градова отворене су телеграфске штације: Подгорица, Даниловград, Никшић Бар, Пристан, Улцињ, а нешто доцније и Колашин. У тим штацијама постављени су чиновници из прве класе телеграфиста-ученика поч. Хаџи-Бранковића, те од оних младића које су они већ обучили за телеграфску манипулацију.

(наставиће се)

Календар FIP и FEPA изложби у 2013. години[1]

датум одржавања	место/статус	назив/ класа
2-4 мај 2013.	**Есен** FEPA Recognition	**ECTP 2013** European Championship in Thematic Philately
4-5 мај 2013.	**Есен** FEPA Recognition	**Thematic Jury seminar**
10-15 мај 2013.	**Мелбурн, Аустралија** FIP Patronage	**AUSTRALIA 2013**
2-8 август 2013.	**Бангкок, Тајланд** FIP Patronage	**THAILAND 2013**
27-29 септембар 2013.	**Москва** FEPA Recognition	**Rossica**
11-17 новембар 2013.	**Рио де Жанеиро, Бразил** FIP Patronage	**BRASILIANA 2013**

FEPA Recognition - FEPA одређује координатора који одржава контакт између FEPA и организатора

FIP Patronage – покровитељство (организациона и финансијска подршка)

[1] део табеле је преузет из магазина FEPA NEWS, децембар 2012.

Пред читаоцима „Гласника“ налази се студија поштанских жигова Црне Горе, временски омеђена годинама 1874-1914. Аутор др Херман Диц сублимира све до чега је дошао у својим истраживањима на ову тему, и то поткрепљује релевентним документима. За разумевање ове поштанско-историјске материје значајно је познавање друштвено-историјских и економских прилика у Црној Гори у другој половини XIX века.

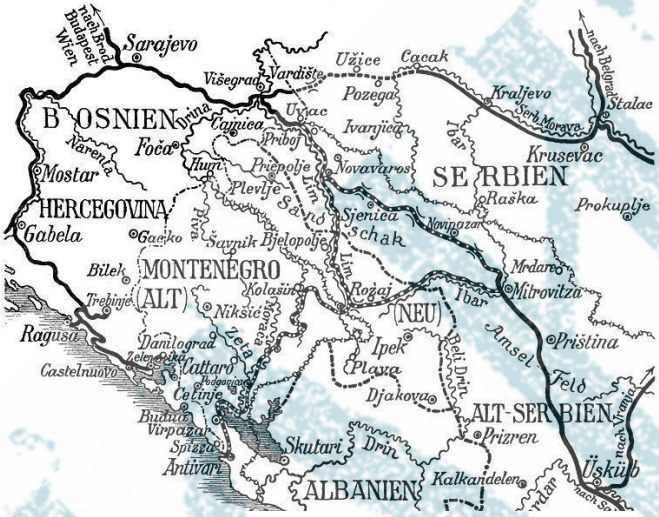

У време отварања првих поштанских станица и увођења марака у поштански саобраћај Црне Горе (1874), територија и становништво чинили су Црну Гору једном од најмањих држвица Европе тога времена. Иако прецизних података нема (први попис становништва у Црној Гори извршен је 1863/64 године), претпоставља се, да је Црна Гора непосредно пред рат 1876. године имала око 170.000 становника. Према П.А.Ровинском, 1893. године било је осам лекара у Црној Гори, по један на сваких 25.000 становника, па се посредно долази до приближног броја становника, 200.000. На једном другом месту, Ровински пише да Цетиње 1889. године има 200 кућа, са нешто више од 1.000 душа.“ Након територијалних компензација, после Берлинског конгреса (1878), површина Црне Горе износила је 9.475 км². Подсетимо да је тада знатно територијално увећање остварено присаједињењем градова Никшић, Колашин, Жабљак, Спуж, Подгорица, Бар, док су Плав и Гусиње замењени за Улцињ. Присаједињењем градова, увећан је удео занатства и трговине у привреди Црне Горе, а излазак на Јадранско море створио је прву претпоставку за поморство и обимнију спољну трговину. Према попису из 1881/1882. године у Подгорици су постојале 153 трговачке радње, у Никшићу 111, у Улцињу 87, а у Бару 52. С друге стране у Цетињу је била 31 трговачка радња, Ријеци Црнојевића 75, Вирпазару 13, а у Даниловграду 34. Ови подаци указују на могућу поштанску употребу жигова на пошиљкама писама, пакетским спроводним листовима, рецеписима предавања (пошиљака), повратним рецеписима, признаницама...

„Морам рећи да ми ни једно подручје скупљања није дало толико задовољства у скупљању и откривању. Налазим изванредно интересантним и привлачним бавити се жиговима Црне Горе и, наравно, жигосаним маркама. Није превише тешко оделити добро од лошег“ (каже аутор у уводу).

Војислав Беговић

Херман Диц

Поштански жигови Кнежевине и Краљевине Црне Горе [1]

Студија „Поштански жигови Кнежевине и Краљевине Црне Горе“ објављена је 2012. године у хрватском часопису *Acta Philatelica Nova 2012*. Уз сагласност др Хермана Дица и љубазношћу Бериславa Первана и Дамира Новаковића, објављујемо овај текст у Филателистичком гласнику.

Zusammenfassung

DIE POSTSTEMPEL DES FŰRSTENTUMS UND DES KŐNIGREICHS MONTENEGRO

Als im 19. Jahrhundert das Markensammeln populär wurde,mussten „richtige“ Briefmarken natürlich gestempelt sein. Viele Sammler sahen den Poststempel geradezu als Beleg der postalischen Verwendung an, und entsprechend wollte man auch gestempelte Marken in der Sammlung haben. Auch Montenegro wurde damals gerne gesammelt, denn man sammelte um die Jahrhundertwende noch „die ganze Welt“ oder wenigstens alle Länder Europas, und Montenegro gehörte natürlich dazu.

Heute, wo eine unüberschaubare Vielzahl der Marken-Ausgaben die Sammler zur Spezialisierung zwingt, sammeln nur noch Wenige Montenegro. Ein Sammlerfreund sagte dem Autor dazu: „Montenegro? - das kann man doch nicht sammeln. Schau doch in den Michel-Katalog, wo man gleich am Anfang die Falschstempel aufgelistet findet.“ Tatsächlich schreibt auch Ullrich Häger im Großen Lexikon der Philatelie, Gutersloh 1978, “Der beginnende Sammler muss jedoch eindringlich vor gestempelten Marken (Montenegros, H.D.) gewarnt werden, denn es gibt zahllose gefährliche Gefalligkeits- bzw. Falschstempel, von denen der Michel-Katalog nur einige wenige abbildet und die auf losen Marken meist nur als Torso (Eckstempel) auftreten.” Ja, das mag manchen Sammler abschrecken. Aber ich muss sagen, dass mir kein anderes Sammelgebiet soviel Sammel- und Entdeckerfreuden gemacht hat. Ich fand es äußerst interessant und reizvoll, sich mit den Stempeln Montenegros und natürlich mit den gestempelten Marken zu beschäftigen. Um dies auch anderen Sammlern nahezubringen, will ich kurz auf die Geschichte der Stempel Montenegros und auch der Gefälligkeitsabstempelungen eingehen. Es ist nicht allzu schwer, hier Gutes von Schlechtem zu trennen.

Будући да је у XIX веку сакупљање марака постало популарно, наравно да су „праве“ марке требале бити жигосане. Многи сакупљачи видели су поштански жиг као потврду поштанске употребе и сагласно томе су желели да у својим збиркама имају жигосане марке. И Црна Гора је тада радо сакупљана, јер се на смени века још сакупљао „цели свет“ или у најмању руку све европске земље, а Црна Гора је њима припадала.

Данас, када је непрегледно мноштво издања марака присилило сакупљаче на специјализацију, мало их још скупљају Црну Гору. Тако је један сакупљач рекао аутору: „Црна Гора? То се не може скупљати. Погледај *Михел* каталог где су на самом почетку наведени лажни жигови.“ Стварно, пише такође *Ullrich Häger* у Великом лексикону филателије, *Gütersloh* 1978: „Сакупљач - почетник мора ипак бити наглашено упозорен на жигосане марке Црне Горе, код којих постоје бројне услужно жигосане или жигосане лажним жиговима, од којих је *Михел* само неколико показао у слици, и на одлепљене марке које имају жигове само на угловима марака.“ Да, то може ужаснути многе сакупљаче. Али морам рећи да ми ни једно подручје скупљања није дало толико задовољства у скупљању и откривању. Налазим изванредно интересантним и привлачним бавити се жиговима Црне Горе и, наравно, жигосаним маркама. И да бих и друге скупљаче томе привукао, укратко ћу испричати

историју жигова Црне Горе, а такође и услужно жигосање. Није превише тешко овде оделити добро од лошег.

Први жигови – Време класичних марака Црне Горе (1874-1892)

Као што је опште познато, прва поштанска станица на Цетињу отворена је 1. маја 1874. Тада је у Црној Гори био у употреби стари јулијански календар; датум на поштанским жиговима, од самог почетка, био је по узору на пошту Аустро-Угарске наведен по грегоријанском календару.

У то време Црна Гора је била мало подручје с отприлике 200.000 становника, који у великом делу нису знали читати ни писати. Потребу поштанских веза имале су само угледне и школоване особе кнежевске куће, управа и свештенство. За њих је већ пре била успостављена курирска веза између Цетиња и аустријске поште у Котору (*Cattaro*). Тако су се већ у шездесетим годинама писма могла слати из Београда на Цетиње. Она би се преузимала у аустријској пошти у Београду и тада су аустријским *Lloydom* стизала до Котора па даље куририма пребацивана на Цетиње (Сл. 1.) Истим путем могла су се слати писма из Цетиња у иностранство.

Сл. 1. Потврда о предаји препоручене пошиљке с повратницом из Београда 17.11.1868. насловљене на „Његово височанство кнеза Николу“ у Цетињу

Увођење поштанске службе и првих марака Црне Горе уз посредовање аустријске поштанске управе описао је *Edwin Müller* у [1], [2] и [3]. Након отварања поштанске службе 1. маја 1874. био је у употреби више од пет година један једини жиг у Црној Гори: кружни 20 mm жиг поштанске станице на Цетињу. Овај жиг је само током 1874., 1875. и 1876. имао ознаку године, а након тога је употребљаван без ознаке године. Јавља се у два типа који се међусобно врло мало разликују (Сл. 2.)

Сл. 2. Оба типа првог жига Црне Горе: лево тип 1. с уским завршним Е и ширим размаком ТИ (2.2 mm горе), десно тип 2. са широким завршним Е и мањим размаком ТИ (1.5 mm горе).

Жиг је дошао у употребу истовремено с отварањем поштанске службе и био је коришћен без ознаке године више од двадесет година, од 1877. до 1898. У збирци аутора налази се с тим жигом један завој за новине од 27.5.1898. Владимир Флек [4] пише о првом жигу с наведеном годином: „Жиг с ознаком године прилично је редак, јер је у почетку поштанске употребе то било неважно; нарочито је редак на марки од 25 кр.“

Сл. 3. Најранији познати отисак жига Црне Горе - један дан након отварања поштанске станице у Цетињу т.ј. 2. маја 1874.

С политичког и војног стајалишта године након отварања пошта донеле су кнежевини Црној Гори велике и значајне успехе. У 1875. побунили су се хришћани Босне против Османлијске власти, а у јулу 1876. Србија и Црна Гора објавиле су рат Турској. Русија се сматрала силом заштитницом православних хришћана на Балкану па је такође објавила рат Турској 14. априла 1877., при чему су руске трупе стигле на Балкан и напредовале у правцу Цариграда. У Сан Стефану морало је Османлијско царство потписати тешке услове мира. Као резултат рата против Турске и захваљујући дипломатској вештини кнеза Николе, Црна Гора је међународно призната на Берлинском конгресу 1878. као слободна и независна држава, постигла је и значајно територијално проширење, као и излазак на море преко луке Бар.

Након рата дошло је време да се успоставе нове поштанске станице, па су тако 1879. отворене поште Бар, Даниловград, Никшић, Подгорица и Ријека (Црнојевића), које су све имале нешто већи жиг од 22 mm с ознаком године. Такође, и код тих жигова, након неколико година изостављене су ознаке година или је у њима бројчана ознака године на одговарајућем месту покривена уметком у облику четвероугаоног блока. Успостављањем нових пошта могао се развијати и унутрашњи поштански саобраћај у Црној Гори. Ране објекте тих поштанских станица приказују сл. 4. до 8.

Сл. 4. Писмо у унутрашњем саобраћају основне тежинске стопе (2+3 Нов.) из Бара, 23.8.1880., у Цетиње.

Сл. 5. Исечак с маркама од 3 + 7 новчића из Даниловграда, 29.9.1879.

Сл. 6. Писмо у унутрашњем саобраћају друге тежинске стопе (5+5 Нов.)
из Никшића, 8.9.1879., у Цетиње.

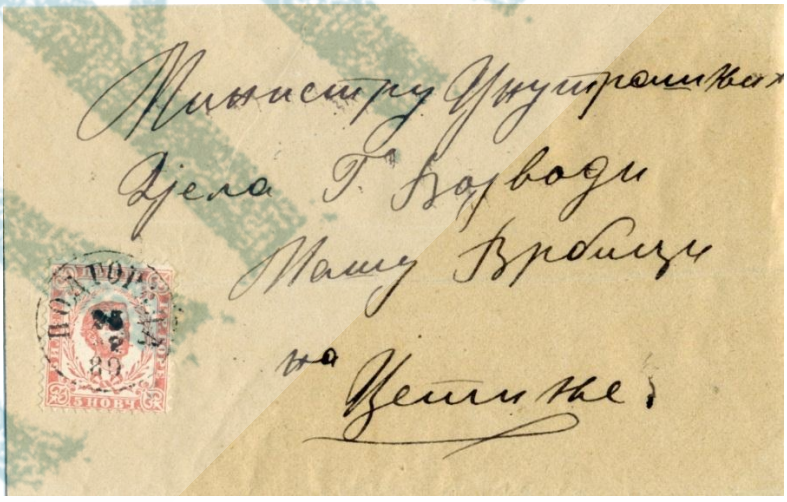

Сл. 7. Писмо у унутрашњем саобраћају најниже тежинске стопе (5 Нов.) из Подгорице,
25.12.1880., у Цетиње.

Сл. 8. Писмо у унутрашњем саобраћају друге тежинске стопе (10 Нов.) из Ријеке (Црнојевића), 6.11.1879., у Цетиње.

„Закаснели гост“ било је обално место Улцињ, које је тек 1880. коначно ушло у састав Црне Горе и чија је пошта отворена исте године. Жиг Улциња, промера 24 mm, био је нешто већи од својих претходника, с четверомесном ознаком године, док је ознака месеца била наведена римским бројевима. Ознака године употребљавана је у жигу од 1880. до 1886., а затим је замењена блоком или потпуно изостављена. (Сл. 9, 10 и 11.).

Сл. 9. 20 гр. писмо из Улциња, 20.3.1883., 5 Нов., уз додатну франкатуру од 10 Нов.

Сл. 10. Препорука из Улциња за Пулу, 1.8.1892., жиг без ознаке године.

Сл. 11. Жиг Улциња с ознаком године (1880–1886), затим с блоком и без ознаке године

У својој историји пошта и телеграфа у Црној Гори, Перо Шоћ наводи [5]: „Прве поштанске станице биле су отворене у тадашњим варошима Цетиње, Ријека Црнојевића, Вирпазар.“ Стога се за та два места као и за Цетиње увек наводи 1874. као година отварања, иако никакав жиг из времена пре (Црногорско-турског) рата није пронађен. Можда се ради само о телеграфским станицама, које су успут преузимале и пошту за даљу отпрему.

Марко Цвјетковић [6] стр. 25. пише даље : „Поштанска служба код поште Вирпазар била је у међувремену до јануара 1887. сасвим у прекиду, након чега је поново успостављена. Ипак је током тога читавог времена телеграфска станица Вирпазар пословала за нормалну поштанску размену између Ријеке Црнојевића и Бара као међустаница за размену обичне поште“. Што се тиче жигосања жигом Вирпазара (сл. 12), мора се констатовати да је такође имао промер 22 mm, али је без ознаке године. Стога је врло вероватно припремљен заједно с осталим жиговима истог промера. Можда ће се једном наћи жиг Вирпазара с ознаком године, који потиче из кратког времена употребе након 1879.

Сл. 12. Жиг Вирпазара без ознаке године

С осамдесетим годинама престала је производња даљих малих жигова промера 20 и 22 mm, иако су жигови малих формата остали у употреби још неколико година. Отварањем поштанског уреда у Колашину 1891. дошао је у употребу први кружни жиг промера 24 mm, какав се затим у деведесетим годинама такође користио у поштама Андријевица, Бар, Цетиње, Даниловград, Грахово, Никшић, Његуши, Подгорица, Ријека, Шавник, Велимље Вирпазар и Жабљак. Време невиности у филателији дошло је полако своме крају и марке су постале тражени артикли код сакупљача.

Послови с маркама – Раздобље *Bickel - Berger* (1893-1895)

Otto Bickel [7], [8] био је паметан предузетник који је 1891. отворио у Сан Марину трговину маркама. Издавао је часопис „*San Marino Philatelist*“ и снабдевао сакупљаче у целом свету маркама те мале земље. Његов специјалитет биле су марке земаља с малим поштанским обртом, за које је уопште постојала потражња сакупљача. Једном приликом могао је да направи добар посао јер је код поштанске управе у Сан Марину читава резерва марака од 5 центесима била искоришћена, управо због слања његових рекламних штампарских материјала. Нова серија је била најављена, али још није била испоручена, тако да је мањак расположивих марака био решен претиском марака од 30 Центесима и касније од 10 центесима. Претисак је поверен локалној штампарији, која тај претисак није обавила с дужном пажњом, тако да је постојао велики број типова претисака и специјалитета. *Bickel* који је био човек на лицу места, могао је да већину добије већ на дан издавања и затим распрода по масној цени. У стручној штампи због тога су му пребацили неозбиљне манипулације и шпекулације.

У пролеће 1893. преселио се *Bickel* са својом младом супругом на Цетиње и тамо је под њеним именом *Leonie B. Berger* отворио предузеће које је путем поште снабдевало купце црногорским маркама и турским цигаретама с црногорском франкатуром на омотима. Захваљујући обимној реклами посао је ишао врло добро. Типично писмо са серијом из понуде гђе *Bickel - Berger* у почетку приказује сл. 13. Будући да је већина прималаца желела да лепи марке у албуме, сачуван је само мали број таквих писама.

Док је *Leonie B. Berger* у име свога супруга водила опсежну кореспонденцију, он је намерно стајао у позадини. За то време покушавао је да ступи у везу с водећим људима у црногорској пошти и у државној штампарији.

Случајно је 1893. предстојао нарочито важан културни догађај - прослава четиристогодишњице прве штампане књиге на Балкану отиснуте ћирилицом. Том пригодом *Bickel* је предложио претискивање марака с натписом „Прослава штампарије 1493-1893“. Већ раније је у државној штампарији на Цетињу установио да је претисак био изводив до дана јубилеја. Штампа је одобрена и тако је *Bickel* постао иницијатор првих пригодних марака Црне Горе, које су издате 25. јула 1893. Било је утврђено да се претисне 7000 серија с роком важности од 25. до 29. јула. При томе пригодне марке нису биле у слободној продаји у поштанским уредима, па је гђа

Berger писала издавачу часописа *Illustrierte Briefmarkenzeitung*: „Поштанска управа ми је по мојој (посебној) молби продала само 150 серија јубиларних марака“ [7]. Једно на гђу *Berger* насловљено писмо с пригодним маркама поништеним жигом првог дана приказује сл. 14.

Сл. 13. Препоручено писмо од 2.6.1893. са „седам чврсто залеепљених марака“

Сл. 14. Писмо првог дана 25.7.1893. насловљено на гђу Леоние Б. Бергер

Очито је црногорска пошта желела сама да врши продају марака на иностраном тржишту па је ограничила слободну продају на поштама. Зато се не могу наћи пословна односно приватна писма, него само писма послата из филателистичких побуда. Опште узето, писма с јубиларним маркама прилично су ретка. За поштанску управу потражња из иностранства значила је добит, тако да су произвођене и даље марке с јубиларним претиском, а и важност им је продужена до 13.5.1898. Поништене јубиларне марке продаване су трговцима у арцима по цени 50% номиналне вредности, при чему је за жигосање коришћен жиг Цетиња промера 24 mm. Због повољне цене постојао је велик интерес пре свега за марке од 2 новчића (сл.15) па се непоништене марке од 2 новчића не могу пронаћи у остацима. Стога је та марка одговарајуће више вреднована у каталозима.

Сл. 15. Поништени штампарски арак марке од 2 новчића.

Otto Bickel имао је своје прсте у игри и код завоја за новине из 1893. с утиснутим црвеним и црним вредносним ознакама које су биле кратко време у употреби, и такође код тзв. „погрешног отиска“ на дописници од 2 нов. у жутој боји и 2 нов. у зеленој боји на зеленом картону, као и код грешке претиска „1494“ у оквиру претиска „Прослава штампарије“. Каже се да је и увођење порто марака у Црној Гори уследило по Бикеловом предлогу. Али све у свему његова трговина није пословала тако добро као у Сан Марину, па је након двогодишњег боравка у пролеће 1895. пребацио седиште своје фирме у Минхен.

Интерес сакупљача за јубиларне марке имао је нажалост за резултат и појаву фалсификата. Пример је на сл. 16.

Сл. 16. Писмо с јубиларним маркама и погрешним претиском „1894“ на марци од 2 новчића. На полеђини долазни жиг Гружа.

Без сумње су обе налепљене јубиларне марке од 2 и 10 новчића оригиналне, при чему марка од 2 новчића показује погрешан претисак „1894“ (!). Но жиг Цетиња промера 20 mm с уметнутом годином 93 није након 1876. више био у употреби. Такође и долазни жиг Гружа на полеђини је фалсификат, што приказује отисак на непутовалој целини са жиговима Цетиње и Груж (сл. 17).

Сл. 17. Неисписана и непутовала дописница са жиговима Цетиња и Гружа

Аутор поседује у својој збирци још три препоручена писма с јубиларним маркама и долазним жигом Гружа. Без сумње, марке, Р-печати и 20 mm жигови Цетиња су оригинални, што потврђује да је фалсификатор имао приступ

оригиналним жиговима, при чему је он чак и ознаку године „93“ убацио из једног каснијег жига. Брачни пар Bickel за то не може сносити одговорност.

Један други случај је целина с лажним долазним жигом „*K. und K. Milit. Filial - Post Sarajevo 1893*“ која се врло често сусреће. Тај објект може се готово увек пронаћи на интернету и на филателистичким берзама. И овде је приказан лажни долазни жиг ударен на неисписану карту (сл. 18)

Сл. 18. Непутовала дописница с лажним долазним жигом

Три жига Цетиња промера 24 mm заслужују пажњу, јер од њих је средњи на сл. 19. касније као услужни жиг постигао тужну славу. За жигосање арака јубиларних марака била су коришћена само оба прва жига приказана лево, док је онај десно (Цетиње [тачно] у полукругу) дошао у употребу тек 1898.

Сл. 19. Исечци пакетских спроводница с три жига Цетиња промера 24 mm

Оба ранија жига, код којих Цетиње није (тачно) у полукругу, разликују се понешто у величини слова и лука на ћириличном „Њ“. Лево - већа слова и ужи лук слова „Њ“. У средини - мања слова и шири лук слова „Њ“.

(наставиће се)

Литература / Literature:

[1] Müller E., ≫Die Einrichtung des Postdienstes in Montenegro und die erste Ausgabe dieses Landes≪, Die Postmarke,Jahrg. 1929 S. 10 -- Prevod: Filatelista, 1952, br. 4.

[2] Müller E., ≫The Establishment of the Postal Service and the First Issue of Postage Stamps≪, The Collectors Club, Philatelist, Vol. XXIX, No. 5 (1950), p. 271

[3] Müller E., ≫European Classics XXXIII Montenegro≪, Mercury Stamp Journal 5 No. 60 (1961), p. 272

[4] Fleck V., Die Briefmarken von Montenegro, Heft 5 von Neues Handbuch der Briefmarkenkunde, Frankfurt 1962

[5] Шоћ П., За историју пошта и телеграфа у Црној Гори, Београд 1928

[6] Цвјетковић М., Поштанска служба у Црној Гори, Цетиње 1968

[7] Dietz H., Pionier und Geschaftemacher - Otto Bickel in Montenegro, Südost-Philatelie NB 72/01 S. 1356. Превод: Филателиста Београд 248 и 249, 2001/2

[8] Horter Ch., Er hinterlies Spuren in der Philatelie: Otto Bickel (1862-1946), Philatelie 58 Nr. 349 und 350, 2006

[9] Senf L., Restbestande und deren Schicksal! Montenegro, Die Post 1913

[10] Hartmann H., Die Gefalligkeits- und Falsch-Abstempelungen auf Montenegro-Marken, Friedemanns ≫PhilatelistischeBerichte≪ Nr. 52, 1912

[11] Dietz H., Der grose Zweikreisbruckenstempel von Montenegro, Südost-Philatelie NB 67/99 S. 1210

[12] Anderson H.-J., Die Bezeichnung der Poststempelformen, Neue Schriftenreihe der Poststempelgilde e. V., Heft 145, 2. Auflage, 1996

[13] Robinson, Keith, Црна Гора, Савез Филателиста Србије – Књига 2, Београд 2002.Das englische Original ist als Monograph № 1 bei der britischen Yugoslavia Study group erschienen.

НОВЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

Die jugoslawische Postzensur
von 1918 bis 1921

Hermann Dietz und Helmut Kobelbauer

Поштанска цензура
у Југославији од 1918. до 1921.

мек повез, формат А4, 2012. година. На скоро 300 страна текста са преко 30 географских мапа тог подручја и скоро 300 приказаних цензурисаних објеката у боји. Књига обрађује војну и цивилну поштанску цензуру на територији СХС у периоду 1918-1921.

контакт e-mail: tobias@huylmans.de

Миодраг Р. Вуковић

СИСТЕМ СРПСКИХ ВОЈНИХ ПОШТА 1916-1920 [1]

SERBIAN MILITARY POSTAL SYSTEM 1916 – 1920

by M. R. Vuković

The succeeding article is an attempt to summarize in the most compendious way basic facts about Serbian military postal system 1916 – 1918. It deals with organization, structure, hierarchy and development of the military postal system, but also with postal markings used by its constituent elements. Clear distinction has been made between various categories and levels of postal service (i.e. Field, Military and Branch PO's, postal officers etc.).

Attention has been paid not only to Salonika front, but also to formerly neglected early period (when Serbs-in-exile were still in camps on Corfu Island and Khalkidhiki Peninsula) and closing period (November 1918 – Mid 1920 when Serbian units reached Pecs and Timisoara to the north, and Klagenfurt to west).

Based both on remnants of official documents preserved in Military Archives in Belgrade (as a primary source) and philatelic objects from a dozen of collections, it is aimed at newbies (as a "Baedeker" through this vast and interesting field) as well as to experienced collectors (as an incitement to re-check collections and help eliminate some remaining question marks).

Author wants to express his gratitude to Military Archives in Belgrade and to many collectors, both those well known and less known, who helped him in his work, and namely to Dr. Richard M. Stevens for his precious comments and contributions.

Када сам 2000. припремао Каталог целина закључио сам да су за целине српске војне поште и њихови жигови помоћна област, и одлучио да их само наведем као обичан попис, без детаља. Време које је прошло и примедбе које сам добио доказали су да је та одлука била погрешна. Ово је покушај је да ту грешку (и неке штампарске) исправим.

Рани период (фебруар – април 1916)

Док је евакуација људства још увек била у току, Врховна команда донела је одлуку о реорганизацији српске војске. Реорганизација војске (и војних пошта) извршена је од 12. фебруара до 26. априла 1916. Од средине априла до средине маја 1916. све јединице пребачене су постепено у Солун, осим коњичке дивизије која је из логора Василика, на полуострву Халкидики, постепено пребацивана све до августа 1916.[1]

У међувремену, на Крфу су установе, војници и цивили били размештени у граду Крфу и више логора, груписаних у две целине: Северни и Јужни логор.

Врховна команда већ 10.2.1916. у граду Крфу отвара своју прву ПТ станицу и више њених испостава, а успоставља и ВП Северног, у месту Говино и Јужног логора, у Кандокалеу. ВК организује сталну аутомобилску поштанску везу између ова три центра.

[1] Јануара 1917. извршена је још једна реорганизација, а почетком 1918. мање промене (види у табели).

Део старих формацијских ВП наставио је да ради, а неке и да користе старе жигове.

Од жигова из 1914–1915. познати су ми III армија, као формацијска, а до 2.3.1916. и ВП Јужног логора, и Дунавска дивизија I позива. ВП Северног логора вероватно је била ВП Дринске дивизије I или II позива, али ми њен жиг није познат. Уз то, Главни телеграф ВК је користио „неми жиг“ настао уклањањем натписа са једног од старих жигова ВП ВК. Сачувана архива доказује да је радила и ВП Комбиноване дивизије (од средине марта – Вардарска), али ми није познат жиг „војна пошта/конбин. дивиз.“.

Током повлачења преко Албаније неспорно су сачувани и теоретски могли да буду коришћени и жигови ВП Врховне команде, I и II армије, Моравске дивизије II позива, Тимочке дивизије I и II позива и Ужичке војске, али можа и неки други.

Израда нових и преправка старих жигова

У оквиру реорганизације система ВП предузета су и два корака за набавку жигова.

А) Ангажовање гравера у Солуну Жака Кондира да „изради нове и поправи погрешно гравиране жигове“ (60 драхми), и да на једном жигу „промени платну и изврши ново гравирање“ (10 драхми). Могло би се закључити да је Кондир тада израдио жиг „војна пошта /бр./497“, преправио стари жиг ВП I армије (Тип I) у „војна пошта/[бр. 208]“ и од старог жига ВП ВК направио „неми“. За сада остаје непознато шта је још урадио.

Жиг бр. 497 је још загонетка у времену пре 17.8.1916. Чињеница да је Министарска поштанска станица била у поседу тог жига три и по месеца пошто је постала цивилна, сугерише да је жиг ВП бр. 497 првобитно био намењен и достављен њој, а жиг са именом уместо шифром, урађен касније, можда тек када је прешла под цивилну управу.

Б) Израда у Италији 100 поштанских жигова, 50 јастучића за боју и 50 подметача за жигосање, испоручених марта 1916. и достављених новим војним поштама, али без боје за жигове, испорука је каснила до јула. Рачуни остављају могућност да су жигови рађени на два, можда и три места, што би могло да објасни разлике у основном нацрту жигова.

Рачуни, међутим, постављају и једну загонетку. Ако је ВП бр. 999 имала 6 жигова (4 писмоносна и 2 упутничка), а преостале 43 ВП укупно 86 жигова (по 1 писмоносни и 1 упутнички), то у коначном збиру чини 92 жига. Којих 8 жигова недостаје до 100? Да ли су, можда, по инерцији из 1914, за армијске поште ипак наручена по два жига? И која два жига онда попуњавају збир до 100? Жигови Министарске поштанске станице то најбезболније чине, али захтевају 51. јастуче и 51. подметач, а њих – нема. Да ли је, можда, онда одговор да је ВП бр. 999 ипак имала 4, а не 2 упутничка жига? Коначни одговор на то моћи ће да дају само филателисти, јер су званична документа исцрпљена. Редакција и ја бићемо искрено захвални за сваку исправку и допуну изнетих података.

И на крају, желим да се захвалим Војно-историјском институту у Београду и многим филателистима, како оним добро познатим тако и оним мање познатим, на помоћи коју су ми пружали током протекле четири деценије. У новије време нарочиту захвалност дугујем др Ричарду М. Стивенсу (САД) за његове драгоцене податке и коментаре.

ЈЕДИНИЦА/ УСТАНОВА	БРОЈ/ИМЕ ПОШТЕ	БРОЈ/ИМЕ НА ЖИГУ ВП	ОТВОРЕНА (ПРИМИЛА ЖИГ)	ЗАТВОРЕНА (ВРАТИЛА ЖИГ)	ГДЕ ЈЕ ПОШТА ЗАТВОРЕНА	НАПОМЕНЕ
ГЛАВНА ВОЈНА ПОШТА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ						
ПОШТАНСКА СЛУЖБА на нивоу Врховне команде је од 1916. до 1920. концентрисана у Главној војној пошти ВК, коју су чинили: **1.** СТАЛНА (месна) ВП (МВП) у месту седишта Врховне команде (у почетку у граду Крфу, потом у Солуну, Скопљу и Београду). Вршила је писмоносну и упутничку службу у „домаћем“ (Северна Грчка и захват фронта) и међународном саобраћају. Упутничка служба почела 21.7.1916. са најмање 2 (могуће и 4) жига са натписом „ПОШТ. УПУТНИЦА / БР. 999“. У њеном саставу био и Главни сабирни центар (сортирање, пријем и отпрема) за размену поште са свим српским поштама и савезничким ВП. **2.** ФОРМАЦИЈСКА ВП (ФВП) која је опслуживала оперативни део (штаб) ВК када би се он из Солуна преместио на територију у захвату фронта. Била је *ad hoc* ВП, означавана као ФИЛИЈАЛА ГВП ВК. Опремљена делом људства и жигова МВП ВК. **3.** ИСПОСТАВЕ (ФИЛИЈАЛЕ), од којих је најпознатија филијала при Министарству војном (Министарска поштанска станица). ТЕЛЕГРАФСКА СЛУЖБА издвојена у Главни телеграф ВК. Радио у просторијама ГВП ВК, али у надлежности телеграфског одељења ПТ одсека ВК. Имао је свој посебан жиг (познат ми је само провизорни неми жиг). Једини отворен и за приватни/цивилни саобраћај. ЦЕНЗОРСКА СЛУЖБА није била у надлежности поштанских већ обавештајних власти. Радила при ГВП ВК, под надзором управника ГВП ВК и звала се „Војна цензура Врховне команде“. Постојала је и „Главна војна цензура“, која има посебне ингеренције.						
Врховна команда[1] (Стална ВП)	999	999 / Тип Ia	Отворена 10.2.1916. Жигови испоручени марта 1916, без боје. Крф плава, Солун црна, ређе зелена.	1 – 2. мај 1916.	Крф. Поново отворена 5.маја у Солуну	
		999 / Тип Ib		27. окт. 1918.	Пресељена у Скопље. Заменила је Српска војна пошта Солун (жиг 333)	
		999 / Тип IIa				
		999 / Тип IIb		15. јун 1920.[2]	Београд (прешла из Скопља нов. 1918)	
		“Неми“ жиг	Провизорни телеграфски жиг. Познат ми је из периода 1916 – 1917.			
Штаб ВК (формацијска ВП)	999 (испостава)	Користи жиг 999, обично типа II	По потреби, почев од ране јесени 1916.	Новембар 1918.	Рецимо, пред пробој Солунског сели се на Ветерник и користи жиг типа II	

[1] Могуће је да је мали део особља ГВП ВК остао у граду Крфу и кратко након 2. маја 1916. Особљу ГВП ВК наређено је да 26-27. октобра 1918. обустави рад са публиком, те да 28. октобра крене за Скопље, где ће се придружити штабу ВК. У времену од 1 - 7. новембра од мањег дела особља те поште формирана је Српска војна пошта Солун, која је добила жиг ВП бр. 333. Пре тога део ВП ВК већ је функционисао у захвату фронта као формацијска ВП бр. 999.

[2] Затварање ВП ВК било је првобитно наложено за 31.12.1919, али је посебним наредбама одлагано за 15. март, 15. мај и, коначно, 15. јун 1920.

ЈЕДИНИЦА/ УСТАНОВА	БРОЈ/ИМЕ ПОШТЕ	БРОЈ/ИМЕ НА ЖИГУ ВП	ОТВОРЕНА (ПРИМИЛА ЖИГ)	ЗАТВОРЕНА (ВРАТИЛА ЖИГ)	ГДЕ ЈЕ ПОШТА ЗАТВОРЕНА	НАПОМЕНЕ
Министарство војно (Стална ВП)	Филијала ГВП ВК при Министарству војном	497 (?)[3] касније МИНИСТАРСКА ПОШТАНСКА СТАНИЦА	Отворена 10.2.1916. у граду Крфу. Жиг добила марта 1916, без боје за жигове.	29.4.1916. (наставила рад као цивилна)	Није ми познат ниједан жиг из овог периода. Опслуживала министарства (сва), одсеке ВК и краљевски Двор. Од 29.4.16. постала цивилна.	
Делегат на пристаништу(Крф)	999 (испостава)	Нису ми познати жигови / печати ових испостава, нити се њихово постојање спомиње у службеним документима.	Фебруар 1916.	Мај 1916. (?)	У сачуваним документима само се констатују постојање и рад ових испостава, без података о отварању, особљу и опреми (жигови и печати).	
Делегат на пристаништу (Солун)	999 (испостава)		Мај 1916. (?)	?		
Логор за обуку, Солун	999 (испостава)		Средина априла 1916. У Солуну пошта ради у граду, у Василици у логорској бараци.	Мај 1916.	Потреба за отварањем ових испостава утврђена 10. априла 1916. на Крфу. Поштари кренули са Крфа бродом за Солун и Василику 13. априла 1916.	
Исто, Василика (Халкидики)	999 (испостава)			Август 1916.		

АРМИЈСКЕ ВОЈНЕ ПОШТЕ

ПОШТАНСКА, ТЕЛЕГРАФСКА И ЦЕНЗОРСКА СЛУЖБА на нивоу штабова армија организована је преко армијских ВП које су служиле као:

1. **Формацијске** ВП армијских штабова и њима непосредно подчињених издвојених јединица/установа без сопствене ВП.
2. **Транзитни сабирни центри** за пошту из или за војне поште нижих или придружених формација/установа у саставу армије.
3. **Цензурни пунктови** за сопствену (не и за транзитну) пошту, са цензорима које је постављала Главна војна цензура.

Транзитну пошту су по правилу примале у затвореним завојима и на њу нису стављале свој цензурни ни транзитни поштански жиг.

Шифре армијских ВП троцифрене, одређене као троструки редни број армије

Писмоносни жигови армијских војних пошта

Упутнички жигови армијских војних пошта

Прва армија	111	111	Жигови дати крајем априла, али без боје која је достављена тек јула 1916.	23.4. 1920.[4]	Нови Сад	
Друга армија	222	222		1.9. 1919.	Сарајево	
Трећа армија	333	333		28.3.1917.[5]	Солунски фронт	Расформирана

[3] Могуће је да је жиг ВП бр. 497 првобитно намењен и марта додељен овој филијали ГВП ВК, а жиг са именом израђен касније. Више у уводном делу.

[4] Затварање првобитно наређено за 31.8.1919, потом одложено прво до 31.12.1919, да би пошта коначно престала са радом 23.4.1920.

[5] Мада је борбени део 3. армије расформиран 3.1.1917, њена ВП наставила је са (ограниченим) радом до 3.3.1917. за потребе штаба и комисије који су вршили примопредају МТС и документације. Штаб је коначно расформиран 17.11.1917, али су после 3.3.1917. два поштара и један цензор упућени у Вертекоп да поногну успостављање и рад МВП бр. 80. Није ми познато да ли су понели са собом поштански и цензурне жигове 3.

ЈЕДИНИЦА/ УСТАНОВА	БРОЈ/ИМЕ ПОШТЕ	БРОЈ/ИМЕ НА ЖИГУ ВП	ОТВОРЕНА (ПРИМИЛА ЖИГ)	ЗАТВОРЕНА (ВРАТИЛА ЖИГ)	ГДЕ ЈЕ ПОШТА ЗАТВОРЕНА	НАПОМЕНЕ
ДИВИЗИЈСКЕ ВОЈНЕ ПОШТЕ						
ПОШТАНСКА, ТЕЛЕГРАФСКА И ЦЕНЗОРСКА СЛУЖБА на нивоу штабова дивизија организована је преко дивизијских ВП које су служиле као: 1. Формацијске ВП дивизијских штабова и њима подчињених издвојених јединица/установа без сопствене ВП. 2. Транзитни сабирни центри за обраду поште из или за ВП нижих/придружених борбених и логистичких јединица/установа. 3. Цензурни пунктови за сопствену и транзитну пошту нижих јединица, са цензорима које је постављала Главна војна цензура.						

Шифре дивизијских пошта биле су троцифрене, тако да збир цифара износи Девет, односно има исто почетно слово као реч Дивизија. Иницијал је поштован код привременог жига бр. 72, али је био двоцифрен, па је на кратко уведен троцифрени жиг бр. 208 (2 + 8 = Десет)

А) ПЕШАДИЈСКЕ ДИВИЗИЈЕ						
Вардарска [6] (Југословенска)	216	216	Жигови дати крајем априла 1916, али је боја стигла јула 1916. До тада их јединице из састава 1. армије нису користиле, а остале су користиле љубичасто, ређе и црвено мастило. Обе ове боје срећу се и касније 1917-1918.	1919.	Цетиње	Од 13.1.1918. Југословенска
Дринска	315	315/ Тип I		Коришћен до 18. октобра 1917.(?) [7]		Оштећен (?)
		72		Коришћен 15.11.1917 – 11.4.1918. (?)		Привремени жиг
		208		Коришћен 12 – 21. априла 1918.(?)		Привремени жиг
		315/ Тип II		Од 28.4.1918.(?) до 1919. (Словенија)		Нови жиг
Дунавска	414	414		5.5.1920.	Суботица	
Моравска	603	603		3.12.1919.	Осијек	
Тимочка	711	711		1919. (?)	Далмација (седиште ВП у Сплиту)	
Шумадијска	801	801		10.5.1919	БиХ (Мостар и Бања Лука)	
Б) КОЊИЧКА ДИВИЗИЈА						
Коњичка дивизија	504	504	Као горе (љубичасто и црвено мастило)	29.8.1919. 31.12.1919.	Темишвар Барања	Поново отворена 31.8. или 1.9.1919.

[6] У борбама 1917. Вардарска дивизија десеткована је до нивоа бригаде. Зато су расформирани 22. и 23. пук, а од њиховог људства и пристиглих добровољаца формирана су три нова пешадијска пука: Југословенски, 1. и 2. добровољачки пук. Дивизија је преименована у Југословенску.

[7] Датуми употребе ова четири жига ВП бр. 315 дати су према филателистичком материјалу у збиркама др. Ричарда Стивенса, пок. др Бране Новаковића и мојој. У овом тренутку тим материјалом нису покривени периоди 19.10. – 14.11. 1918, 22. – 27.4.1918.

ЈЕДИНИЦА/ УСТАНОВА	БРОЈ/ИМЕ ПОШТЕ	БРОЈ/ИМЕ НА ЖИГУ ВП	ОТВОРЕНА (ПРИМИЛА ЖИГ)	ЗАТВОРЕНА (ВРАТИЛА ЖИГ)	ГДЕ ЈЕ ПОШТА ЗАТВОРЕНА	НАПОМЕНЕ
ПУКОВСКЕ ВОЈНЕ ПОШТЕ						
Пуковске ВП обављале су отпрему, пријем и достављање писмоносних, аманетних и упутничких пошиљака. Нису имале своје цензоре, већ је цензура вршена у непосредно вишој дивизијској, а у неким случајевима армијској или пошти Врховне команде.						
А) ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВИ						
1. пешадијски пук	4	4	Жигови април/мај. Без боје до јула 1916 (види армијске ВП).	30.4. 1919[8]	Суботица	Ове ВП вероватно поново отворене средином 1919.
2. пешадијски пук	8	8		април/мај 1919	Бачка	
3. пешадијски пук	12	12		17.5. 1919.	Загреб	
4. пешадијски пук	16	16		?	Барања/Хрватска	
5. пешадијски пук	20	20		мај 1919 (?)	Печуј (Барања)	
6. пешадијски пук	24	24		април/мај 1919	Словенија	
7. пешадијски пук	28	28		30.4.1919.[9]	Марибор	
8. пешадијски пук	32	32		1.5.1919	Словенија	
9. пешадијски пук	36	36		март 1919 (?)	?	
10. пешадијски пук	40	40		март 1919 (?)	?	
11. пешадијски пук	44	44		март 1919 (?)	?	
12. пешадијски пук	48	48		6.5. 1919[10]	Дубровник	
13. пешадијски пук	52	52		5.5.1919	Мостар	
14. пешадијски пук	56	56		мај 1919 (?)	Босна и Херцегов.	
15. пешадијски пук	60	60				

Упутничка служба уведена 21.јула.1916. ВП добиле жигове „ПОШТ. УПУТНИЦА".

[8] Наредбом ВК све пуковске ВП требало је да буду затворене најкасније до 31.3.1919, а истовремено да све месне ВП у Србији прећу под цивилну управу. Месне ВП су 1.4.1919. предате Министарству грађевина, а формацијске ВП пукова стационираних у Србији затворене марта/маја 1919. Затварање ФВП пукова стационираних и ангажованих у Банату (укључиво Темишвар), Бачкој и Барањи (укључиво Печуј) одложено је прво до 31.8.1919, а потом до најкасније 31.12.1919. Постоје карте из коњичких пукова у Барањи из марта 1920, без жигова, са службеним печатом јединице и рукописном ознаком поште.

[9] Извештај надређене команде наводи да је затворена 2.5.1919. у Љубљани. То значи да је пошта престала да ради 30.4.1919. у Марибору, а да је административни посао око њеног затварања завршен 2.5.1919. и Љубљани. Таквих случајева има и код других пошта (видети, рецимо, фусноту 8)

[10] Као претходни случај. Пошта престала да ради 6.5.1919. у Дубровнику, примопредаја завршена 22.5.1919. у Сарајеву као седишту Друге армије (БП бр. 222).

ЈЕДИНИЦА/ УСТАНОВА	БРОЈ/ИМЕ ПОШТЕ	БРОЈ/ИМЕ НА ЖИГУ ВП	ОТВОРЕНА (ПРИМИЛА ЖИГ)	ЗАТВОРЕНА (ВРАТИЛА ЖИГ)	ГДЕ ЈЕ ПОШТА ЗАТВОРЕНА	НАПОМЕНЕ
16. пешадијски пук	64	64	Срећу се упутнице са обичним и карте са упутничким жигом.	3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
17. пешадијски пук	68	68		3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
18. пешадијски пук	72	72		3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
19. пешадијски пук	76	76		3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
20. пешадијски пук	80	80		3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
21. пешадијски пук	84	84		Крај априла / почетак маја 1919.	Црна Гора	
22. пешад. пук[11] (Југословенски пук)	88	88			Црна Гора	Од 5.2.1918. Југословенски
23. пешадијски пук (1. добровољачки)	92	92			Цетиње	Од 5.2.1918 1. добровољачки
24. пешадијски пук	96	96		3.1.1918.	Солунски фронт	Расформиран
2. добровољачки п.	96	96	Жиг дат марта 1918.	април/мај 1919	Цетиње	Трупе из Одесе
Б) Коњички пукови						
1. коњички пук	ОА	ОА	Као горе.	април 1919 (?)	Барања	Све вероватно поново отворене средином 1919 (без жигова?)
2. коњички пук	ОБ	ОБ		април 1919 (?)	Печуј (Барања)	
3. коњички пук	ОВ	ОВ		април 1919 (?)	Банат	
4. коњички пук	ОГ	ОГ		18. 4. 1919 (?)[12]	Темишвар	
В) Пукови трећег позива Функционисале су и као месне ВП за околне болнице, магацине, заробљеничке логоре и друго (нарочито ВП VIII и XX).						
Моравски	IV	IV	Као горе. ВП XX је све до средине 1917. користила претежно љубичасто мастило (за гумене печате), а тек потом црно.	11.4.1919 (?)[13]		Везана за ВП 603
Дрински	VIII	VIII		10.5.1919 (?)		Везана за ВП 333, потом 999 и 111
Дунавски	XII	XII		14.2.1919.		Везана за ВП 111
Шумадијски	XVI	XVI		јун 1919.		Везана за ВП 222
Тимочки[14]	XX	XX		15.4.1919 (?)	Микра (Грчка)	Везана за ВП 999

[11] Током децембра 1917/јануара 1918. извршено је расформирање 22. и 23. пешадијског пука, које је и административно окончано 5.2.1918. Део људства (из 23. пука) је упућен за попуну осталих јединица Вардарске (Југословенске) дивизије. Одмах је од остатка људства и добровољаца из САД формиран Југословенски пук (наследио жиг ВП бр. 88, а 1919. вратио старо име), а од добровољачких јединица из Одесе фомиран је 1. добровољачки пук (наследио жиг ВП бр. 92).

[12] Видети податке за ВП бр. 504 и фусноту у вези формацијских ВП у Банату, Бачкој и Барањи.

[13] Датуми дати према званичним извештајима, али два документа указују да је затварање накнадно продужено до средине јуна односно јула 1919.

Проф. др Милан Радовановић

Занимљивости

Честитка

Повод за ову причицу је текст на француској војничкој дописној карти за трупе на положају модел А1. Са гледишта поштанске историје представља једну од многих војничких карата и практично би била потпуно безвредна да нема интересантног текста на њој. Карта (Сл.1) је упућена Врховној команди, „Бр.пош.999“ и има уобичајени жиг Војне поште Врховне команде бр.999 са датумом 4.12.17 године, који се налази на скоро свакој од поштанских пошиљака у то време на Солунском фронту. Поред наведеног на карти се налази и име пошиљаоца: Илија П. Јовановић, I (Прва) Лионска француска болница и у делу за име и презиме пошиљаоца налази се порука „Молим да се ова карта преда Врх.ком.“

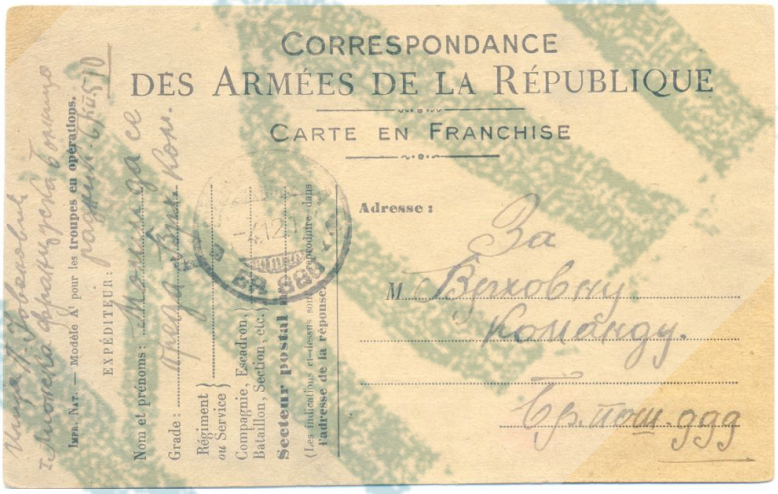

Слика 1

Текст на полеђини (Сл.2) у суштини представља основни разлог за објављивање ове карте, и гласи: (оригиналан препис)

„Вашег Величанство,

Честитам вам Празник свет. Андреја, честитам за многе године, Сад у Солуну, за догодину у Београду, у име Бога.

Живео наш Краљ. Живео престолонаследник Александар. Живео Краљевски дом. Живела српска војска.“

Оно што произилази из наведеног текста је брижна љубав, поштовање и поверење једноставног српског војника у сопственог краља, сопствену државу, као и веру у коначну победу српског оружја.

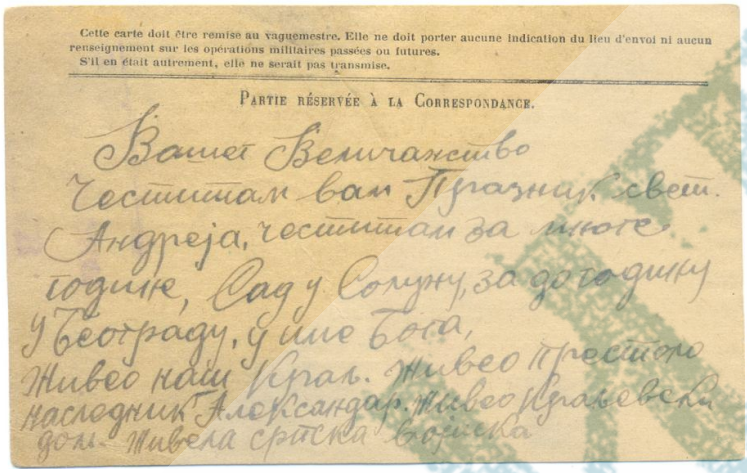

Слика 2

Са друге стране посматрано, као и са данашње тачке познавања развоја ратних догађања, може се констатовати да део текста „Честитам вам Празник свет. Андреја, честитам за многе године, Сад у Солуну, за догодину у Београду, у име Бога.“ има и пророчанску димензију, јер је Београд идуће године (1918) ослобођен 1. новембра, тако да је краљ Петар могао да слави своју славу, Светог Андреја Првозваног, у другој недељи децембра месеца по Грегоријанском календару, у Београду. На тај начин жеља српског војника, Илије Јовановића, се могла остварити, а вероватно је и остварена.

Необична „српска“ ратна разгледница

Повод за ову причу је мађарска разгледница Темишвара приказана на сликама 3 и 4.

Слика 3

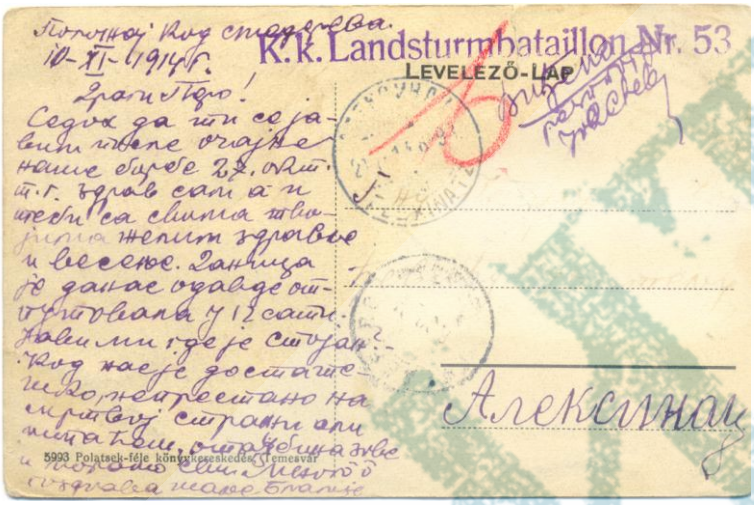

Слика 4

Са Слике 4 се на изглед не може уочити у први мах ништа необично. Карта је упућена из Смедерева ?8. новембра 1914 године (слаб и нечитак жиг поште Смедерево) за Алексинац (долазни поштански жиг Алексинца је 21. новембар 1914) при чему је, вероватно, накнадно обрисано име и презиме, као и адреса на коју ову карту треба доставити.

На левој страни ове разгледнице стоји „Положај код Смедерева / 10.XI.14“, а испод „Седох да ти се јавим после очајне наше борбе 27.окт. тг“ и при крају „Код нас је доста тешко, непрестано на мртвој стражи али шта ћеш, отаџбина зове и морамо сви.“ На десној страни у горњем углу налази се текст цензора „виђено“ (подвучено) и испод „резппор“ (резервни потпоручник) и нечитак потпис цензора – потпоручника.

Све до сада описано и наведено се уклапа у постојећу праксу писања и контролисања од стране цензора која је важила у ратним условима у Србији за време Првог светског рата, поготово када се радило о пошти са бојишта.

Оно што чини ову карту специфичном и што је разлог да се о њој пише је аустроугарски формацијски жиг ’’K.k.Landsturmbataillon Nr.53’’ на карти која је коришћена од стране српског војника.

Једина претпоставка за решавање ове енигме је да је карта стварно била аустроугарска карта, унапред жигосана службеним жигом аустроугарског батаљона ’’K.k.Landsturmbataillon Nr.53’’ и подељена аустроугарским војницима, што је често била пракса у то време. Да је аустроугарска карта, сведочи и чињеница да је коришћена разгледница Темишвара, који је у то време у саставу Мађарске и из кога је батаљон дошао на границу са Србијом. Надаље, аустроугарски војник који је поседовао ову карту био је вероватно заробљен од стране српске војске (или убијен), па му је разгледница Темишвара одузета и искоришћена од стране српског војника као српска војничка карта (у недостатку српских војничких и/или других поштанских карата).

Др Мирко Царан

ПОШТАНСКА СЛУЖБА РАВНОГОРСКОГ ПОКРЕТА [1]

Postal services of the Ravna Gora movment during of the Second World War on the territory of Yugoslav lands, and primarily in Serbia, were organized and reglulated by appropriate acts and orders issued in March 1944 by Supreme Command of Yugoslav Army in the country. Ravna Gora postage stamps were issued at the end of November 1943 (three commemorative postage stamps and one postage due stamp). The paper lists important testimonies by the participants in these events and submits copies of original documents on the structure and manner of functioning of postal services of Ravna Gora movement.

Поштанска служба Равногорског покрета за време Другог светског рата на територији југословенских земаља, а пре свега у Србији, била је организована и уређена одговарајућим актима и наредбама Врховне команде Југословенске војске у отаџбини, донетим марта 1944. године. Крајем новембра 1943. године, штампане су Равногорске поштанске марке - три франко и једна порто марка.

У тексту су цитирана документа о издању тих марака, устројству и начину функционисања Равногорске поштанске службе и наведена писмена сведочења учесника ових догађаја. Текст је писан, допуњаван и прошириван у три маха: први, касних седамдесетих година, када су документа пронађена; други, почетком деведесетих, када су сазнања о Равногорским маркама постала доступна и трећи, после 2010. године. Све ово указује на дуг период у коме је постојала потпуна нерегуларност у приступу информацијама о овом интересантном периоду нашег филателистичког наслеђа.

Ишчитавањем овога текста после више од двадесет година[1] намеће се потреба за додатним објашњењима која су апсолутно нужна због више разлога: пре свега очигледно је да садашњи ниво увида у сва догађања (да ли сва?) у вези са тзв. „четничким“ маркама, односно у њихов настанак, дистрибуцију, прихваћеност у свакодневном поштанском собраћају од стране свих учесника покрета отпора, њихово трајање, као и друга питања, боље речено проблеми, који се током протеклог времена нису разрешили, већ слободно можемо рећи да су се умножили.

У току II Светског рата на територији Краљевине Југославије, коју је 6. априла 1941. г. напала фашистичка Немачка са својим савезницима Италијом, Мађарском и Бугарском, формирано је више окупационих зона и једна сателитска творевина тзв. Независна Држава Хрватска. После уласка окупационих трупа у освојене делове земље почело је обнављање поштанског саобраћаја; прво, прештампавањем затечених марака, а убрзо затим и издавањем нових, окупационих издања марака на којима више није било трагова ознака распарчане Краљевине Југославије.

Већ у лето 1941. године у више крајева окупиране земље почињу да се формирају илегална језгра оружаног отпора, пре свега као одговор на терор окупатора над српским становништвом. Ширењем оружаног устанка у устаничким масама започиње интензивна политичка борба за преузимање вођства и већ у јесен 1941. године јасно се поларизују две струје: монархистчка, предвођена официрима

[1] Рад је први пут објављен у Зборнику Матице српске за историју, у броју 44, Нови Сад 1991.

краљевске југословенске војске и друга комунистичка, на чијем челу се налазило до тада илегално руководство комунистичке партије.

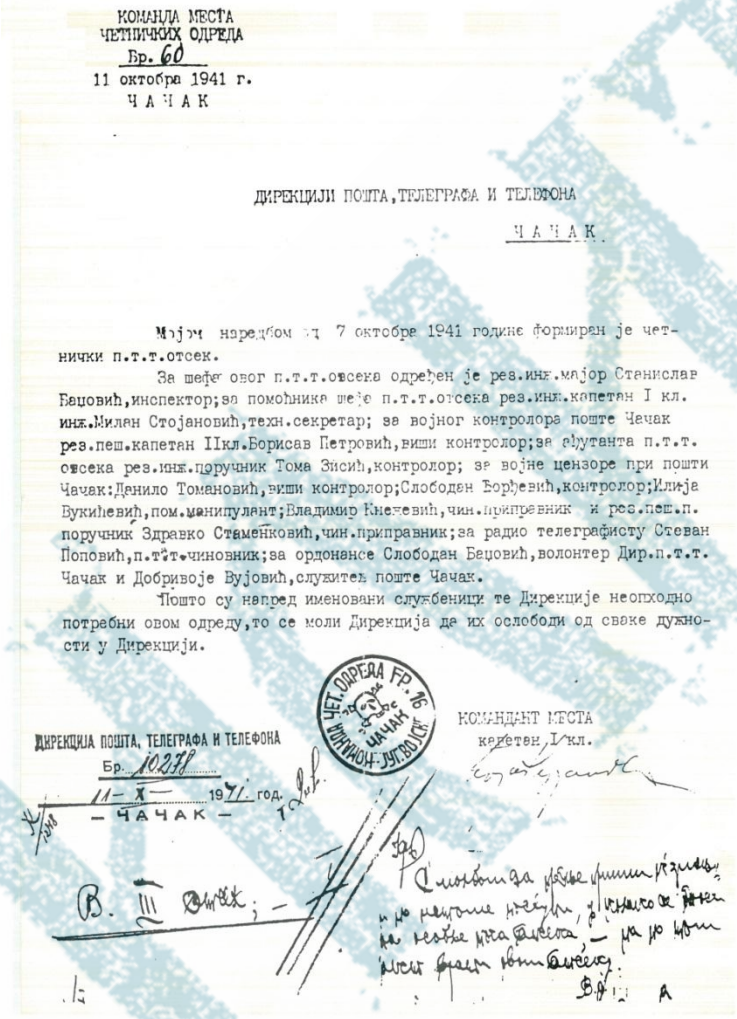

КОМАНДА МЕСТА
ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА
Бр. 60
11 октобра 1941 г.
Ч А Ч А К

ДИРЕКЦИЈИ ПОШТА, ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА
Ч А Ч А К

Мојом наредбом од 7 октобра 1941 године формиран је четнички п.т.т.отсек.

За шефа овог п.т.т.одсека одређен је рез.инж.мајор Станислав Бацовић,инспектор;за помоћника шефа п.т.т.отсека рез.инж.капетан I кл. инж.Милан Стојановић,техн.секретар; за војног контролора поште Чачак рез.пеш.капетан IIкл.Борисав Петровић,виши контролор;за адјутанта п.т.т. одсека рез.инж.поручник Тома Зисић,контролор; за војне цензоре при пошти Чачак:Данило Томановић,виши контролор;Слободан Борђевић,контролор;Илија Букићевић,пом.манипулант;Владимир Кнежевић,чин.приправник и рез.пеш.п. поручник Здравко Стаменковић,чин.приправник;за радио телеграфисту Стеван Поповић,п.т.т.чиновник;за ординансе Слободан Бацовић,волонтер Дир.п.т.т. Чачак и Добривоје Вујовић,служитељ поште Чачак.

Пошто су напред именовани службеници те Дирекције неопходно потребни овом одреду,то се моли Дирекција да их ослободи од свеке дужности у Дирекцији.

ЧЕТ. ОДРЕДА БР. 16 ЧАЧАК ЈУГОСЛ. ВОЈСКЕ

КОМАНДАНТ МЕСТА
капетан I кл.

ДИРЕКЦИЈА ПОШТА, ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА
Бр. 10278
11 – X – 1941 год.
– ЧАЧАК –

11. октобар 1941. Распис команданта места четничких одреда у Чачку о постављењу чиновника п.т.т. отсека поште у Чачку

Ова два покрета отпора се веома брзо међусобно сукобљавају и воде немилосрдан пропагандни рат оптужујући се узајамно за најтежа злодела. Истовремено се користе сва средства да се представе као легитимни, аутентични представници народа за који се боре и чије интересе заступају и штите. Стварају се различити органи власти, и између осталих видова таквих покушаја организује се и поштанска служба као веома важна комуникација која служи пре свега за преношење наредби и саопштења.

Пошто због крајње суровних ратних услова нигде није била формирана сигурна, у дужем временском периоду слободна територија са безбедним саобраћајем, преношење поштанских пошиљки је било нередовно и несигурно.

Међутим, развој ратних операција на светским ратиштима у зиму 1943. г. указивао је на слабљење немачке ратне машине, што је давало одређене охрабрујуће перспективе и покретима отпора. Монархистички покрет отпора, познатији као Равногорски покрет, назван према месту првог окупљања краљевских официра који нису прихватили капитулацију, те 1943. г. држи под својом контролом већи део унутрашњости Србије, део Босне, већи део Црне Горе и мање разбацане територије у Книнској Крајини и Херцеговини. На тој територији одвија се интензивна курирска служба за пренос поште путем затечених поштанских капацитета мањим делом, и ретко, а углавном путем војних, курирских линија. Свакодневна реалност показивала је увећање обима тог преноса пошиљки, и логичан даљи след догађаја је био покушај организовања поштанске службе са чврстом организационом шемом, прописима за пренос пошиљки, цензурисање, франкирање, жигосање, начином пословања и друго …

Прилози:

Бр. Reg. 43/4

305/3

VK-V-305/3

НАЧЕЛНИК ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
и
МИНИСТАР ВОЈСКЕ МОРНАРИЦЕ И ВАЗДУХОПЛОВСТВА ЈУГ. ВОЈСКЕ У ОТАЏБИНИ

Предмет:
Упут за обављање поштанске службе.
____ прилога.

КОМАНДАНТУ СРЕЗА _____

У вези наредбе од 4 марта 1944 године доставља се команданту Упут за обављање поштанске службе Југословенске војске у отаџбини с наређењем, да командант један примерак Упута са одговарајућим прилозима одмах преда управнику поште на употребу односно поступање по истом.

Командант ће се постарати да набави и стави на расположење управнику поште повереног му среза све у Упуту предвиђене предмете. Исто тако ставиће му на расположење и потребно људство за вршење поштанске службе.

Ако у срезу још није основана пошта, постараће се командант да се иста што пре оснује и отпочне рад.

Пријем ове наредбе потврдиће командант среза

Горски штаб бр. 1
22 јуна 1944 год.
Положај

Начелник штаба Врховне команде и
Министар војске, морнарице и ваздухопловства,
Армијски ђенерал,
Праг. М. Михаиловић с. р.

Наредба Команде Југословенске војске у отаџбини достављена са "Упутом за обављање поштанске службе Југословенске војске у отаџбини"

Овде сада треба направити преко потребан коментар. У Југославији после 1945. г. монархистички покрет је био тотално поражен, следбеници су прогањани, они који су похватани или су поубијани или осуђени на дугогодишње робије, а један део је илегално емигрирао и преживљавао борећи се за голу егзистенцију.

У томе периоду у нашој земљи није била доступна било каква документација о постојању равноргорске поштанске службе, а малобројни сведоци нису били расположени за пружање података, односно били су заплашени. Међутим, у уским филателистичким круговима и приватним контактима одржавано је сазнање да постоје ратне четничке марке, али о којима не постоје писмени трагови, а сваки покушај постављања било каквих питања или сазнања није био толерисан.

Овакво стање трајало је до краја седамдесетих година прошлог века када је велики филателистички прегалац, сада покојни Андрија Мирковић, емигрант, један део својих истраживања објавио и успео да у *Michel* каталог унесе своја сазнања. Реакција је била силовита и у Загребу је основана Комисија која је затражила да се то сазнање поништи а те тзв. "четничке марке" да се прогласе за приватне рекламне послератне фалсификате. Уследио је одговор у виду прикупљених релевантних

сведочења појединаца који су својим искуством потврдили ситуације из времена II Светског рата када су лично долазили у додир са тим "рекламним" фалсификатима.

Примери: М. М. професор медицинског факултета у пензији, Београђанин, сада живи у САД, познат овоме аутору, за свој тринаести рођендан, 12 децембра 1943. г., тада у Београду, добио је од свога кума, официра који је илегално дошао у Београд, једну серију (4 комада) Равногорских марака, које и данас поседује. Лекарка у пензији, живи у Београду, за време II Светског рата живела је са породицом у варошици у југозападној Србији. Њен отац је тада био управник поште коме је достављена извесна количина Равногорских марака у зиму 1943/44. године ради редовне употребе. Марке су биле смештене у одговарајућим свескама великог формата, биле су у табацима, појединачно, у паровима, четверцима... Аутор овог текста их је лично видео.

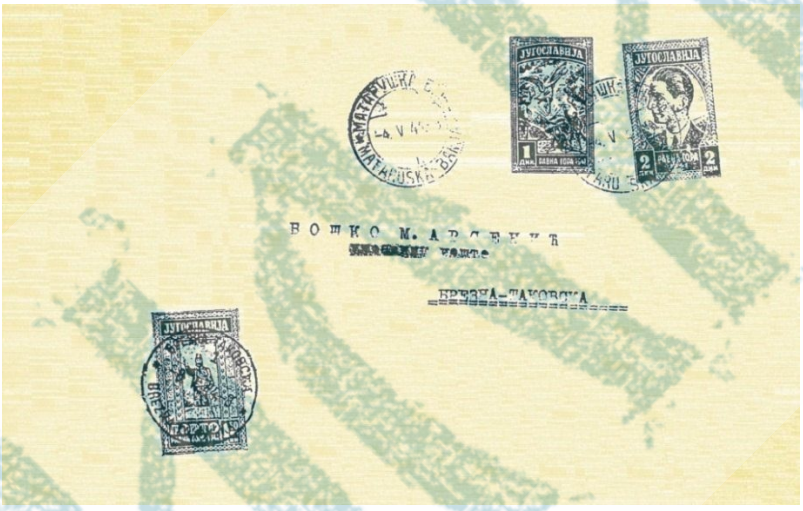

Факсимил писма упућеног 4. V 1944. г. Бошку Арсенићу, из Матарушке Бање са две Равногорске марке од 1и 2 динара поништене округлим поштанским жигом. Писмо је приликом доласка у Брезну Таковску дофранкирано Равногорском порто марком (1.50 дин.) и поништено поштанским жигом "Брезна Таковска 8 V 1944".

Познати филателистички часопис „Stamp Magazine“ фебруара 1984 г. објавио је писмо Вилијама Донована упућено председнику САД Ф.Д. Рузвелту 5 октобра 1944. г. којим му шаље серију Равногорских марака, које је председнику послао наредник Мајкл Рајачић, члан посаде авиона који је вршио евакуацију америчких авијатичара са четничке територије.

Господин Андрија Мирковић објавио је факсимил писма упућеног 4. V 1944. г. Бошку Арсенићу, из Матарушке Бање франкирано са две Равногорске марке од 1 и 2 динара и поништене округлим поштанским жигом. Писмо је приликом доласка у Брезну Таковску дофранкирано Равногорском порто марком (1.50 дин.) и поништено поштанским жигом "Брезна Таковска 8. V 1944".

Оваква сведочења и записи али и ретка документа, сада после толико година од ратне катастрофе и грађанског рата појављују се као непобитни докази о постојању Равногорске поште која је функционисала онолико колико су ратни услови дозвољавали.

(наставиће се)

Марке за помоћ Берлину

Увођење Маршаловог плана (1948) убрзало је политичку и привредну поделу Европе. У Немачкој, западни савезници обједињују своје окупационе зоне и уводе своју валуту – немачку марку. Након тога СССР уводи блокаду Западног Берлина (до 12. маја 1949.г.) Берлин, бивши главни град Немачке подељен је у четири сектора. Источни део је потпао под контролу Совјетског Савеза, док је западни расподељен преосталим трима западним силама - победницама (Француској, Британији и Сједињеним Америчким Државама).

У време највећих тензија између западних савезника и Совјета који су делили власт у подељеној Њемачкој. 24. јуна 1948.г. Совјети су блокирали све, железничке и друмске путеве до Западног Берлина. Само два дана касније из западног дела Немачке полетели су први авиони. У идућа 464 дана град се опскрбљивао само из ваздуха. Више од 200.000 летова. Преко аеродрома Темплхоф и Тегел у град је стигло два милиона тона хране, горива и других потрепштина за живот око два милиона људи.

Транспортни авиони Западне алијансе, типа Даглас Ц-47 или Ц-54 приближно свака три минута слетали су испоручивши безмало 2 милиона тона угља, хране и других потрепштина опседнутом граду.

A Douglas C-47 or C-54 cargo plane landed approximately every three minutes, delivering in total almost 2 million tons of coal, food and cargo to the besieged city.

Блокада Западног Берлина окончана је 12. маја 1949.г. Ваздушни мост је финкционисао све до септембра 1949. године.

С циљем прикупљања помоћи Берлину, који је био у опсади, уведена је посебна такса у Западној Немачкој. Такса је убирана на доходак, а такође и на поштанске пошиљке (енгл. *postal items*). Такса на пошиљке писама и пакета наплаћивана је 2 фенинга лепљењем плаве марке, необично малог формата, на којој је било исписано "*NOTOPFER / 2 BERLIN/ STEUERMARKE*". Због плаве боје и необично малог формата марка је популарно названа "Плава буба" (енгл. *Blue Flea*). Обавезно је лепљена на све поштанске пошиљке укључујући и пакетстке (на спроводницама) упућене из Британске и Америчке окупационе зоне, а затим је проширена и на

Француску зону и коначно, Савезну Републику Немачку (када је формирана септембра 1949.) Све до марта 1956. године пошиљке без ове марке биле су враћане пошиљаоцу.

Неке категорије пошиљака, као што су оне послате у иностранство, или у зону под совјетском контролом или Берлин, или пошиљке послате од стране војних власти и конзуларних служби нису захтевале ову марку. Велики корисници могли су збирним износом у готовини платити таксу без лепљења марака, али са видљивом ознаком да је такса наплаћена. Рачуна се да је прикупљено 400 милиона немачких марака помоћи за обнову Западног Берлина. Марка је са највећим тиражом једне поштанске марке у Немачкој. У Француској окупационој зони, у кратком временском периоду (јул-децембар 1949.) на исти начин прикупљана су средства за реконструкцију кућа.

Неки каталози не региструју ову марку. Наравно, то није случај са Немачким. Категоришу их као поштанске доплатне марке (*postal tax stamps*) које треба разликовати од семипоштан-ских доплата (*semi-postal tax stamps*) јер је употреба ових првих била обавезујућа. Скотов (*Scotts*) каталог разликује шест главних варијетета, док специјалисти разликују више од 100 врста, укључујући разлике у зупчању, водознаку, нацрту.

Постојала су четири штампања, код који су уочљиве разлике у ситнијим детаљима. По правилу, писма франкирана са овом марком су обична и јефтина. Ипак, са неким од необичнијих варијетета могу бити прилично скупа. Сакупљачима остаје могућност да пронађу нека од њих. "Плава буба" представља привлачну област сакупљања са ниским трошковима.

(приредио В.Б.)

Зоран Р. Бошковић

ПРВО ВУКОВАРСКО РЕДОВНО (ПОМОЋНО) ИЗДАЊЕ – ДЕНОМИНОВАНО „д“ II ДЕО

У претходном броју часописа писао сам у вези марака Michel бр. 17-19. Текстом и сликом приказао сам већи број уочених посебности код ових марака. Намера ми је била и остала да чињеницама покажем и још једном детаљно проучим све што се у протеклим годинама појавило од овог издања. Након читања текста“ неко би“ могао да укаже на грешке и пропусте у мом раду али и на нова знања која су мени остала непозната. То је једини начин да се правилно дефинише ово контраверзно помоћно издање из Вуковара. Наравно на целокупан текст и евентуалне примедбе ћу се посебно осврнути у детаљном закључку који ће бити написан у следећем броју часописа.

Марка *Michel* бр.20 (д/50000) Мотив: Православни манастир Св. Петке на Доброј води у Вуковару. Света Петка живела је крајем X и почетком XI века. Рођена је у Епивату код Каликратије у Малој Азији. Према записима српског владике Николаја Велимировића пореклом је Српкиња. Проглашена је за светицу. Манастир је сагрђен у раздобљу између (1807-1811) године на месту где се налази извор лековите воде. Празнује се (14.) односно 27. октобра у дану када је умрла.

Потребно је прво рећи око боје основне марке која је дефинисана од стране Н. Билбије као: а) јаркоцрвена / тамнољубичастоплава и под б) јаркоцрвена / љубичастоплава где је у мојим истраживањима углавном заступљена варијанта основне боје под а) док под б) имам сада само један доступан табак. Друго што се тиче боје претиска ћириличног слова „д” она је дефинисана као х) - јаркоултрамарин и у) - тамноултрамарин. Тако имамо четири варијанте или комбинације ових марака: ах) и ау) као и бх) и бу). Сматрам да су ове чињенице веома битне а због чега видећемо у закључку.

Марка Michel бр. 20 (као и претходне описане) постоји са црвеним и црним претиском. Ови претисци (пробни) потичу из макулатуре. Да ли се код ових марака налазе „посебности“ нисам имао прилике да проучим јер немам табаке за поређење.

Слика 10. Црвени, црни и ултрамарин претисак (марка у две нијансе боје а и б) за *Michel* број 20

Посебности на марки

Увидом у неколико табака код основне марке *Michel* бр.20 уочене су следеће посебности:

Поље (10) разломљена вертикална црта на ореолу Св. Петке

Поље (20) унутар слова „д” цртица која приликом увећања личи на слово „С“

Поље (32) прекинут ореол Св. Петке, типична грешка на основној марки за обе основне боје
Поље (23, 33 и 43) „спис” - прљавштина од боје, основни табак под б)
Поље (90) тачка на ореолу Св. Петке за основни табак под а)

Посебности у претиску

Поља (2, 6, 7, 12, 32, 41, 42, 70, 77, 80, 91, 92, 93 и 97) пуно слово „д” основна боја табака под а). Није карактеристично за све табаке
Поље (21) недостаје лева ножица слова „д”, типична грешка за обе основне боје
Поље (42 и 87) недостаје десна ножица слова „д” за основни табак под а)
Поље (57) прекинута лева ножица слова „д” за обе основне боје
Поље (59) прекинута лева коса црта слова „д” за обе основне боје
Поље (86) тачкица унутар слова „д”, типична грешка за основни табак под а)
Поље (90) пуно и деформисано слово „д” за основни табак под а)
Поље (91) уско слово „д” за обе основне боје
Поље (99) од слова „д” остала само једна дебља црта за основни табак под а)
Поље (100) јако деформисано уско слово „д” за основни табак под а)

поље 10

поље 20

поље 33

поље 80

поље 90

поље 91

Слика 11. Табела са посебностима код основне марке *Michel* бр. 20.

Марка *Michel* бр.20 постоји са обрнутим и са двоструким претиском. Постоје марке са претиском на полеђини табака (претисак х). Постоје марке са више видљивим пробијањем на полеђини табака – тзв. абклач претиска у). Марку са обрнутим претиском установио сам у чак три различита положаја (типа) у зависности од места где се претисак налази. Претисак у) тип I доле лево (значи да је претисак на свом месту у односу на основну марку). Претисак у) тип II претисак доле по средини марке (ту му није место у односу на претисак код основне марке). Претисак у) тип III доле десно изнад номиналне вредности (значи није на свом месту већ је прилично померен у десну страну).

Табак може случајно код претиска да се обрне при улагању али толико померање код обрнутог и двоструког претиска може се објаснит само тако да је претисак направљен са другом варијантом претиска (положајем клишеа). Рецимо када је у питању обрнути претисак тип III или тзв. двоструки претисак да је то заправо претисак са марке *Michel* бр.17 д/А. Када је у питању обрнути претисак тип II урађен са клишеа за марку *Michel* бр.19. То би могло бити логично објашњење на које ћу се осврнути у закључку.

За марку *Michel* бр.20 код обрнутог претиска тип I (претисак у, доле лево) уочио сам следеће посебности:

Поље (1, 11, 12) врло уско слово „д”
Поље (2) од слова „д” остала само једна дебља црта
Поље (21) слово „д” испуњено бојом
Поље (80) недостаје лева ножица слова „д”

За марку *Michel* бр.20 код обрнутог претиска тип II (претисак у, доле по средини марке) уочио сам следеће посебности:

Поље (10) уско слово „д”
Поље (15) тачкица унутар слова „д”
Поља (20, 30 и 80) недостаје десна ножица слова „д”
Поље (21) слово „д” испуњено бојом

За марку *Michel* бр.20 код обрнутог претиска тип III (претисак у, доле десно) нисам имао комплетан табак ових марака за анализу.

поље 1

поље 2

Поље 21

претисак тип I

претисак тип II

претисак тип III

Слика 12. Табела са посебностима код обрнутог претиска тип I, тип II и тип III *Michel* бр. 20.

За марку *Michel* бр.20 код тзв. двоструког претиска (правилно је рећи да су ту два претиска на основној марки) уочио сам следеће посебности:

Поља (21, 32 и 51) недостаје лева ножица слова „д”
Поље (31) слово „д” делимично без ножица
Поље (32) прекинути ореол Св. Петке, типична грешка на основној марки
Поље (39) тачка испод имена „Св.Петка”
Поља (42 и 87) недостаје десна ножица „д”
Поље (50) дебела црта преко ореола
Поља (50, 53, 60 и 86) тачкица унутар слова „д”
Поље (60) „спис“ велика мрља изнад главе Св. Петке
Поље (80) слово „д” испуњено бојом
Поља (81,90 и 99) деформисано и испуњено само лево слово „д”
Поље (91) уже слово „д”. Постоји на одређеним табацима испуњено уже слово „д”, као и слабовидљиви отисак слова „д”.

Питање - како је ова марка добила два претиска прилично удаљена један од другог, па је још на неким пољима у истом табаку један другачији од другог. Претпоставка је да наведене „посебности у табаку“ треба да буду исте за основни претисак као и за сва три „обрнута претиска“ и за тзв. „двоструки претисак“. Да бих то појаснио направио сам посебну табелу а резултате ћу објавити у закључном разматрању.

Слика 13. Табела са посебностима код двоструког претиска *Michel* бр. 20.

ДЕНОМИНОВАНИ ПРЕТИСАК НА МАРКИ ОД 100000 ДИНАРА

За основну марку од 100.000 динара (Манастир Св. Арханђел Михаило на Крки) *Michel* бр.16 владала је сумња да је накнадно претиснута истим претиском малог ћириличног слова „д“ путем „пријатељских веза“ у истој фабричкој штампарији. О мом ставу по овом питању најбоље говори текст: ВУКОВАРСКО ПОМОЋНО ИЗДАЊЕ, Колекционар бр. 4/5, 1999, 7. Посебно је накнадна појава решења унела додатну забуну код филателиста да ли је РСК била правна и стварна држава па је такав њен однос био према папирима од вредности или су појединци били толико моћни да издејствују ово решење. То поуздано знају само два или три човека.

Према решењу број 11-2348/93 ЈП ПТТ СО Славонија, Барања и Западни Срем марка д/100.000 динара прештампана је у 36 табака - 3.600 комада. Занимљиво је да у првом решењу нема помена о тиражима осталих марака. Ово решење потписао је шеф службе за поштански саобраћај Здравко Нарић. Оно чега се добро сећам, а свакако је занимљиво, ова марка се у комплетном тиражу нашла код једног Ђорђа Чавића из Даља од кога је касније откупљена од неколицине сакупљача. Један цео табак услужно је жигосан на пошти 56235 Бапска и као такав, цео, још је код једног колекционара. Каталог *Michel* је 2012. године дао слику и регистровао ову марку, али као *Michel* бр. I уз прескочени број 21 (?) страна 830 са напоменом *entfallt* - отпада. Доле на немачком у преводу:“ Није била у продаји, појављује се услужно жигосана „. Изнад је напомена (*Nicht ausgegeben*). У S. Gibbons каталогу марка има регуларан каталошки број K17 од самог почетка каталогизације од 1998. године.

„6Okno Kranj 2013“

Специјализована филателистичка изложба изложака на једној витрини, са међународним учешћем, одражаће се од 12 - 21. септембра 2013. године у простору Горењског музеја у Крању. Рок за пријављивање је до краја маја 2013. г., нема котизације за учешће нити других предуслова. Примениће се ФИП пропозиције. Класе: традиционална, тематска, фискална, аеро и астро филателија, пошт. историја, пошт. целине, максимафилија и омладински излошци у класи А. За пријављивање и све информације око учешћа обратите се на пошт. адресу *Иван Тангл, Трг. М. Трандафил 24А/I, Нови Сад*, контакт тел. 063/ 479-813 или путем електронске поште на адресу ivan.tangl@ev.rs.

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ ПТТ САОБРАЋАЈА
"СО СЛАВОНИЈА,БАРАЊА И ЗАПАДНИ СРЕМ"
БРОЈ: 11-2348/93
ВУКОВАР,27.1о.93.

СВИМ ПОШТАМА

ПРЕДМЕТ:ПУШТАЊЕ У ОПТИЦАЈ ПОШТАНСКЕ МАРКЕ

Обавештавају се јединице ПТТ мреже ЈП ПТТ Саобраћаја "СО СЛАВОНИЈА,БАРАЊА И ЗАПАДНИ СРЕМ" да се на основу одлуке Управног одбора Предузећа од 27.1о.93. са о1.11.93. пушта у оптицај поштанска марка следеће вредности 1оо.ооо.;- сто хиљада "Д".

Марка ће бити обележена ћириличним словом "Д" у десном горњем углу.

Са истим датумом престаје важење поштанске марке која има ту вредност а нема ознаку "Д".

Отиска "Д" је отиснут у тиражу од 3бо(три хиљаде шесто) комада.

Шеф службе за поштански саобраћај

Нарић Здравко оец.

Слика 14. Како се решава проблем – посебно решење о пуштању марке у промет

Марка (д/100000 динара) Мотив: Манастир Арханђел Михаило на Крки

Манастир Крка налази се три и по километра источно од места Кистање у Далмацији. Подигла га је принцеза Јелена, сестра цара Душана, удата за хрватског кнеза Младена II Шубића давне 1350. године, дакле пре доласка Турака на ове просторе. До данашњих дана манастир Крка остао је центар православних далматинских Срба. Хрватске власти успеле су га заштитити од вандализма. О овој марки није до сада посебно писано у литератури па ћу укратко рећи неколико основних детаља.

Основна марка (папир обичан, зупчање чешљасто 13 ¼, гума мат, штампа ЗИН, аутор Д. Чудов, под УВ лампом без рефлексије) *Michel* бр. 16 претиснута је ћириличним словом „д" у тамноултрамарин боји (у) у типоштампи. Претисак је постављен у горњи леви угао између звоника и цифре. Основна марка имала је две варијанте боје које су већ поменуте под а) и под б) код претходне марке *Michel* бр. 20. Колико је мени познато претисак је урађен на марки б) варијанте боје. Није искључено да постоје марке и у варијанти а). Што се тиче комплетног табака који је наравно у форми 10x10 могу да приметим следеће: Растојање између претисака по хоризонтали износи 2,1 cm, а по вертикали износи непуних 2,4 cm. Одступање у табаку је код V и VI реда и код VIII и IX реда по хоризонтали и то само за 1 mm.

Значи размак је 2 cm. Одступање по вертикали нисам уочио (измерио). Мислим да би ови подаци могли бити интересантни.

ПОСЕБНОСТИ

Код марке са тамноултрамарин претиском (ау) *Michel* бр. I уочио сам само неколико посебности у једном посматраном табаку:
Поље (21) слово „д" без ножица, типична грешка у целом тиражу
Поље (28) тачкица основне боје десно од звоника, типична грешка на основној марки (негде изгледа као трећа ножица слова)
Поље (80) слово „д" испуњено бојом
Поље (91) уско слово „д", типична грешка у целом тираж

поља 21-22 поља 45-46

Слика 15. Марка *Michel* бр.I у пару са позиције 45-46 и 21-22.

Познато је да марка д/100000 динара постоји са црним претиском и са тамноултрамарин претиском преко црног претиска (или је можда обрнуто) у горњем десном углу испод цифре. Да ли се ради о пробном, неусвојеном, претиску који потиче из макулатуре или о спекулацији покушаћу да одговорим у закључном разматрању.

поља 45-46 поља 45-46

Слика 16. Марка у пару са црним претиском поље 45-46 из два табака

Код марке са црним претиском уочио сам следеће посебности имајући на располагању чак четири табака:

Поље (21) слово „д" јако бледо отиснуто, без ножица (карактеристика коју срећемо код свих вредности са деноминованим претиском без обзира на боју претиска)
Поље (28) тачкица основне боје десно од звоника испред номиналне вредности, типична грешка
Поље (31) јако бледо отиснуто слово „д"
Поље (32, 51, 71 и 81) недостаје лева ножица слова „д"
Поље (42 и 87) недостаје десна ножица слова „д"
Поље (70) мрља од боје претиска поред звоника
Поље (80) слово „д" испуњено бојом
Поље (86) тачка у слову „д"
Поље (90) деформисано – „расцепљено" слово „д"
Поље (91) уско слово „д", типична грешка у тиражу
Поље (99) јако деформисано слово „д"
Поље (100) уско слово „д"

Слика 17. Табела са посебностима код црног претиска

ЕКСЦЕС У ПРЕТИСКУ

Ради се о заиста неуобичајеном претиску где су два претиска али различите боје - црне и тамноултрамарин. Црни претисак је условно на свом месту али тамноултрамарин свакако није тамо где га очекујем. Појавио се на месту црног што би у обичним условима штампе било немогуће. Посебно је било тешко издвојити посебности из само једног посматраног табака које се једва могу уочити, а сада их има знатно више, јер се претисци преклапају а у делу табака утапају у само један претисак – по десној страни. Било би добро ако би постојао још неки табак са овом комбинацијом претиска. Свака сугестија по овом питању добро би дошла.

Код марке д/100000 динара са тамноултрамарин претиском преко црног претиска (или је можда обрнуто) уочио сам следеће посебности:

- Поља (21,28,80,90,91,99 и 100) су иста као код већ описаног црног претиска
- Поља (49-50 и 68-70) представљају утапање два претиска у један претисак. Сличних посебности има још у табаку. Битно је утврдити да ли су оба претиска са истим посебностима?
- Поље (87) црта од претиска изнад номинале

Слика 18.) Табела са четири позиције у пару из једног табака код тамноултрамарин претиска преко црног претиска (или обрнуто): 45-46, 21-22, 49-50 и 99-100.

У СЛЕДЕЋЕМ БРОЈУ - у следећем броју часописа биће речи о поштанском промету са овим маркама, о до сада установљеним фалсификатима и на крају као обавезан закључак у вези овог контраверзног редовног (помоћног) издања у Вуковару 1993. године. Сугестије и нова сазнања можете доставити на e-mail Z.Boskovic@ai.ac.rs

Војислав Беговић

Последња путујућа пошта Београд – Подгорица и обратно

У хронологији јавног поштанског саобраћаја у Србији, од 1840. године, 21 мај 2003. године уписан је као дан када је „Укинут пренос поштанских пошиљака железницом“.

О том догађају Дирекција за поштанску мрежу ЈП ПТТ Саобраћаја „Србија“ доставила је обавештење РЈ за транспорт и прераду поштанских пошиљака у Београду, Дирекцији за експрес услуге, Пошти Црне Горе и ЗЈПТТ, чији садржај због његове документарне важности преносимо у целини.

“Обавештавамо Вас да из техничких разлога, од дана 22.05.2003. године, неће саобраћати путујућа пошта на релацији Београд – Подгорица и обратно, 11608/11648, у возовима број 813 (из Београда) и 812 (из Подгорице).

Напомињемо да ће се, од дана 22.05.2003. године, пошиљке за територију Црне Горе отпремати свакодневно авио линијама ЈАТ-а и то:

- вечерњим летом ЈАТ-а (YU 668) закључци са пошиљкама из међународног поштанског саобраћаја (писмоносни и пакетски закључак који Изменична пошта 11003 Београд сачињава за Изменичну пошту 81003 Подгорица и 81200 Подгорица царина, сви транзитни закључци које иностране изменичне поште сачињавају за Изменичну пошту 81003 Подгорица и ЕМС закључци са пошиљкама из међународног поштанског саобраћаја).
- јутарњим летом ЈАТ-а (YU 662) предвиђени писмоносни и пакетски закључци са пошиљкама из унутрашњег поштанског саобраћаја и закључци са POSTEXPRESS пошиљкама (који ће се дужити на посебно списку размене). О евентуалним изменама броја лета отпреме закључака бићете благовремено обавештени“.

Жигови путујуће (амбулантне) поште на правцу Београд – Бар
Postmarks of the travelling (ambulatory) post-ofice on the route Belgrade - Bar

Последња путујућа железничка пошта, на релацији Београд – Подгорица и обратно, 11608/11648, 21. и 22. маја 2003 године забележена је на документарним фотографијама које ексклузивно доносимо у „Гласнику“.

Утовар заклучака у вагон последње путујуће поште Београд-Подгорица 11608
Loading Mail on to the last ambulatory post-office aboard the train on the route Belgrade – Podgorica 11608

Рад у последњој путујућој пошти Београд-Подгорица 11608
Railway Post Office Clerk at Work on the last Travelling Post Office Belgrade-Podgorica 11608

Сусрет филателиста, нумизматичара и колекционара
у Новом Саду, 2. март 2013.

Сусрети се одржавају у холу школе Ђорђе Натошевић, улица Максима Горког 54, Нови Сад четири пута годишње:

- последња субота фебруара или прва субота марта
- последња субота маја или прва субота јуна
- последња субота септембра или прва субота октобра
- последња субота новембра или прва субота децембра

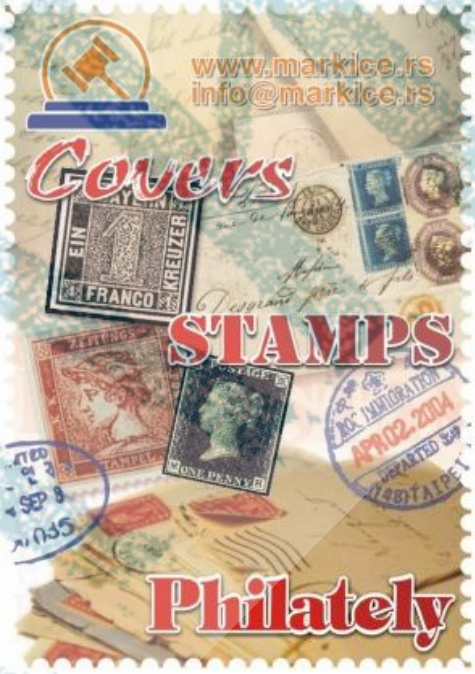

Мр Владимир Б. Милић

Прве марке Републике Србије

ЗАСТАВА И ГРБ [2]

First definitive stamps of Republic of Serbia

FLAG AND COAT OF ARMS [2]

by Mr Vladimir Milic

This work presents continuation of review of first definitive stamps of Republic of Serbia with Flag and Coat of Arms as a main motive . All types of variations with the Coat of Arms by perforation, color and type of paper are systematized on the basis of available information received from Post of Serbia and research results of Serbian definitive stamps collectors, as well as I and II printing and provisional edition (overprint on II printing). II printing of Coat of arms , because of its complexity, includes major part of this work with detailed description of postal sheets which contain stamps with fluorescent cross. Some errors which had been found in perforation and in overprint were also shown.

ГРБ

Одлуком Владе Републике Србије од 17. августа 2004. усвојена је препорука о употреби Грба Србије који је утврђен Законом о грбу Краљевине Србије од 16. јуна 1882. Грб Србије постоји у два нивоа: велики грб [слика 7] и мали грб [слика 8]. На Великом грбу су приказани двоглави орао Немањића, црвени штит са крстом и четири оцила, краљевска круна и плашт од хермелина. Мали грб је без плашта од хермелина.

Велики грб

Greater coats of arms

слика [7]

Мали грб

Lesser coats of arms

слика [8]

На марки номинале 20 динара приказан је Грб (мали грб) Србије. Ова номинална вредност марке у тренутку емитовања није се поклопила ни са једном поштанском писмоносном услугом ценовника Поште „Србија“ (ни за унутрашњи ни за међународни поштански саобраћај). Истовремено, номинална вредност од 20 динара није се појављивала на маркама Србије, укључујући и пригодна издања, све до 1. марта, 2007. код издања „Ускрс“. Нови ценовник услуга за унутрашњи поштански саобраћај ступио је на снагу дан раније (тарифа за обично писмо I стопе тежине у унутрашњем саобраћају је 20 динара, док је за препоручено писмо писмо I стопе тежине у унутрашњем саобраћају тарифа 40 динара). Овом приликом ценовник услуга за међународни саобраћај није промењен.

I штампање / I printing

146 A v

слика [9]

II штампање / II printing

146 A w

слика [10]

146 C w

слика [11]

I штампање

I штампање марке са мотивом грба (слика [9]) укључено је у поштански саобраћај 30. јуна 2006., заједно са Заставом - I штампање. Техника штампања је вишебојни offset на глатком папиру (Tullis Russell 100 gr), са полусјајном гумом. Димензије марке су 23 x 26 mm, зупчање чешљасто 12 ½, тираж 500 000.

II штампање

II штампање марке са мотивом грба (слика [10] и слика [11]) пуштено је у поштански саобраћај 25. јуна 2007. Техника штампања је иста као и код претходног издања, само на нешто мање сатинираном папиру (Muflep 80 gr), а гума је мат. Димензије марке су 23 x 26 mm, са тиражом 3 000 000 примерака, који није званично потврђен од Поште „Србија“. Различита зупчања и специјалитети који су пратили издање овог штампања, условили су следећу поделу.

A - зупчање чешљасто 12 ½ - део тиража II штампања изразито карактерише постојање две различите варијанте боје (слика [10]): светлија (146 A w – 1) и тамнија (146 A w - 2).

C - зупчање чешљасто 13 ¼ (слика [11]) - део тиража II штампања овог зупчања прати флуоресцентни нанос на крсту и оцилима Грба на три позиције у два типа табака од 100 марака (табак 10x10), у зависности од распореда флуоресцентних крстова и оцила:

1. тип – флуоресцентни крст и оцила на пољу број: 2, 35 и 79 у табаку - слика [12]

2. тип – флуоресцентни крст и оцила на пољу број: 12, 45 и 89 у табаку - слика [13]

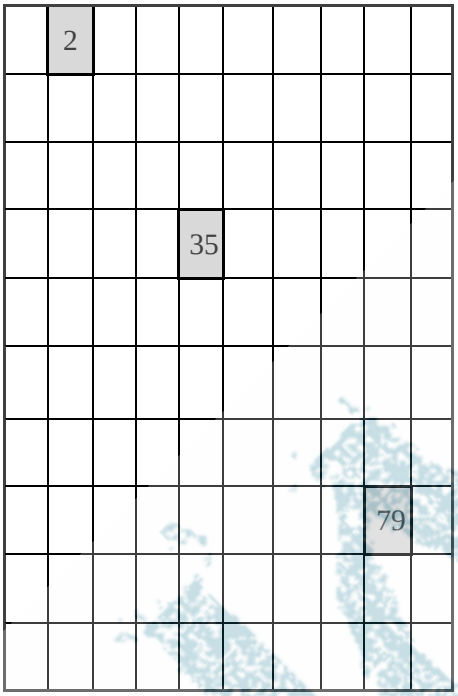

1.тип табака са флуоресцентним крстом и оцилима на 2., 35. и 79. позицији
1. type of sheet with fluorescence cross and firesteels on 2., 35. and 79. position

слика [12]

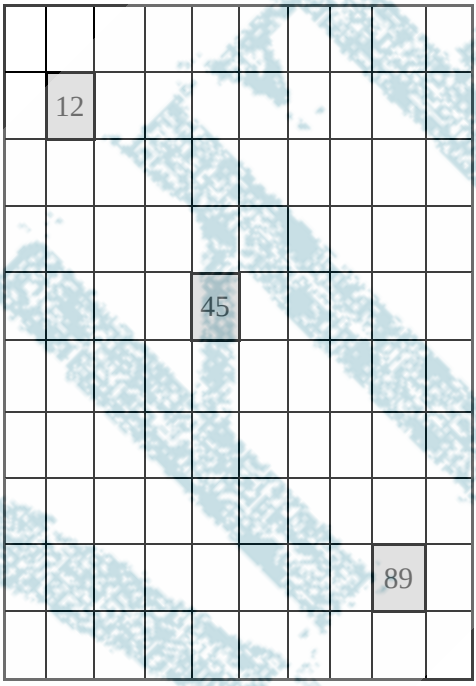

2.тип табака са флуоресцентним крстом и оцилима на 12., 45. и 89. позицији
2. type of sheet with fluorescence cross and firesteels on 12., 45. and 89. position

слика [13]

Код марке II штампања (C – зупчање - 2. тип) постоји неправилно зупчање 8 mm удесно у првој колони табака. (слика [15]).

флуоресцентни крст и оцила
fluorescence cross and firesteels

слика [14]

неправилно зупчање
perforation error

слика [15]

II штампање прати недоумица, која се односи на тачан тираж марака зупчања A и C. У моменту писања ових редова, Пошта „Србија“ нема прецизне податке око тиража редовних марака.

Претисак 22/20 на II штампању

Нови ценовник поштанских услуга у унутрашњем саобраћају ступио је на снагу 28. јануара 2009. - тарифа за обично писмо I стопе тежине у унутрашњем саобраћају је 22 динара, док је за препоручено писмо I стопе тежине у унутрашњем саобраћају тарифа 44 динара. Ова промена, у недостатку марака одговарајуће тарифе на поштанским шалтерима, имала је за последицу штампање помоћног издања:

помоћно издање – Грб претисак 22/20 - претисак је урађен на постојећим залихама марака (на непознатом тиражу) II штампања C - зупчање 13 ¼ - 2. тип табака. Основна марка штампана је у ЗИН-у, а претисак у ФОРУМ-у у offset-у.

претисак на II штампању
overprint on II printing

277 C w (на 146 C w)

слика [16]

Приметно је да се боја основне марке (146 C w) не подудара са марком помоћног издања. То је уједно и највећа недоумица код овог помоћног издања. Постоје два објашњења за поменуту разлику:

- део тиража II штампања зупчања C – 2. тип, изразито тамније боје у односу на онај део тиража који је пуштен у оптицај 2007, био је неутрошен у депоу Поште.

- није искључена могућност да је Пошта „Србија“ је урадила ново штампање истих марака децембра 2008. или јануара 2009. у номинали 20 динара, али због промене тарифе 28. јануара 2009. на 22 динара морао је да буде урађен претисак.

Ово помоћно издање има још неколико нејасноћа:

- тачан податак о количини претиснутих марака?
- да ли постоји претисак и на 1. типу табака?
- да ли постоји и обрнути претисак?

Као и код 2. Типа табака – II штампања зупчања C са претиском нове вредности постоји флуоресцентни крст и оцила (слика [17]) на пољу број: 12., 45. и 89. у табаку.

флуеросцентни крст и оцила на 277 C w
fluorescence cross and firesteels on 277 C w

слика [17]

Помоћна издања, као што је ово, обично прате различити специјалитети, као што су померени претисци, различити степени засићења боје претиска... Неки специјалитети, које је аутор овог текст имао прилике да види, приказани су на следећим сликама (слика [18], слика [19] и слика [20]) .

различито засићење боје претиска

different color saturation of overprint

слика [18]

померен претисак у десно

right shifted overprint

слика [19]

померен претисак на доле

down shifted overprint

слика [20]

***

Марка Грб је уредно регистрована у обе варијанте (I и II штампа) и у оба зупчања (A и C) у немачком Каталогу *Michel* (146 A v, 146 A w, 146 C w и 277 C w), са напоменом да је опис флуоресцентних крстића на табаку дат тако као да један табак садржи свих шест флуоресцентних крстића, што није тачно. У два домаћа каталога марка Грб је углавном добро регистрована, са свим пратећим описима варијетета. Пошта „Србија“ и овог пута у својој архиви марака не помиње постојање Грба на обичном папиру, већ помиње само гладак папир (каталошки број 184). Истовремено, потпуно нејасно даје опис претиска, где каже да је претиснуто раније издање, али не и које.

***

Претходни текст дао је преглед првих поштанских марака Републике Србије, заснован на постојећим сазнањима добијеним од Поште „Србија“ и филателиста. Због тога је могуће да неке нове информације везане за ово издање демантују неке од претходно изнетих чињеница и констатација. Временски период од шест година је можда недовољан да изнедри све могуће варијације и специјалитете овог издања, те се у будућности могу очекивати нова сазнања. Користим ову прилику да апелујем на Пошту да обезбеди потпуне и тачне податке које се односе на тираже првих марака Републике Србије и на тај начин уклони све постојеће недоумице које прате ово издање. Следи табела, у којој су сумирана сазнања изнета у претходним редовима.

Михел бр.	мотив	датум	дин	зупчање	штампа	тираж
Michel N°	motive	date	din	perforation	printing	quantity
145 A v	Застава / Flag	30.6.2006.	16,50	12 ¼	I	3 000 000
145 A w	Застава / Flag	27.1.2007.	16,50	12 ¼	II	?
146 A v	Грб / Coat of Arms	30.6.2006.	20	12 ¼	I	500 000
146 A w	Грб / Coat of Arms	25.6.2007.	20	12 ¼	II	?
146 C w *	Грб / Coat of Arms	25.6.2007.	20	13 ¾	II	?
* флуросцентни крст на 2., 35. и 79. пољу -1. тип и на 12., 45. и 89. пољу - 2. тип * fluorescence cross on 2., 35. and 79. field -1. type and on 12., 45. and 89. field - 2. type						
277 C w (146 C w **)	Грб/Coat of Arms	28.1.2009.	22/20	13 ¾	претисак overprint	?
** претисак постоји само на 2. типу табака / overprint exists only on 2. type of sheet						

Србија - курсирајући међународни купон за одговор

Прву партију курсирајућег међународног купона за одговор, познатог као "Најроби модел", Пошта "Србија" је наручила од Међународног Бироа УПУ 5. августа 2009. године. У тренутку пуштања у продају, продајна цена купона износила је 82.00 динара, а замена 82.00 динара. Поштарина за авионско писмо до 20 г масе износила је 46 динара, а обрачунска вредност 1 ДТС = 102 динара. Од 1. јануара 2010. године, продајна цена IRC-а повећана је на 100 динара. У замени, Пошта је "признала" такође, 100 динара, док је цена за авионско писмо до 20 г масе остала непромењена (46 динара).

Слика 1. Аверс курсирајућег Међународног купона за одговор
The front side of IRC which will come into use in Serbia from 5th August 2009

Друга партија IRC-а наручена је и штампана 14. септембра 2012. године. Тренутна продајна цена IRC-а је 150.00 динара, замена 46 динара, а обрачунска вредност 1 ДТС = 130,7201 динара.

Да подсетимо, националне поштанске управе не могу продавати купон по цени нижој од 0.74 ДТС-а, што ће рећи, у овом тренутку на примеру Србије, не ниже од 97 динара. На реверсу IRC-а, поред УПУ бар кода, одштампани су подаци који се искључиво односе на национални део ове вредноснице (целине): међ. ознака земље (RS), датум штампања (20090805), рок за замену (20131231), серијски број купона (0000604), минимална продајна цена у ДТС (0.74) и словна ознака партије (AA).

Међународни купон за одговор штампа Међународни Биро Светског поштанског савеза. Намењен је за плаћање дописнице с допунском услугом ПЛУС или приоритетних писама прве стопе тежине. На пошиљци се означава поштарина у том износу, без обзира на коју државу пошиљка гласи, а поред се ставља ознака "IRC" (International Reply Coupon).

Слика 2. Реверси IRC-а: примерци прве и друге партије штампања
The back side of IRC which will come into use in Serbia from 5th August 2009 and 14th September 2012

Приликом продаје, у доњи леви део купона ставља се отисак поштанског жига односне поште. При замени, купон се предаје заједно с дописницом с допунском услугом ПЛУС или приоритетним писмом, на доњи десни део купона се ставља отисак поштанског жига поште пријема, а пошиљка се франкира. Купон се може заменити и за поштанске марке.

Војислав Беговић

Преглед издања Поште „Србија“
јануар-март 2013.

8. фебруар 2013. - пригодно издање

Лунарни хороскоп – Година змије
Lunar Horoscope – Year of the Snake

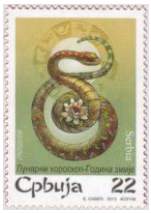

[528]

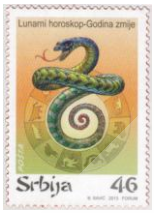

[529]

аутор Бобан Савић
штампарија ФОРУМ

528 ..... 22 дин
529 ..... 46 дин

мотив [528/529]: стилизован приказ змије

зупчање ..... чешљасто 13 ¾
папир ..... гладак
гума ..... полусјајна
штампа ..... вишебојни offset
табак 25 (5x5)
тираж [528] 175 000
[529] 175 000
ФДЦ 1

19. фебруар 2013. – редовно издање

Дигитална Србија – III штампа
Digital Serbia – III printing

[486 III]

аутор Марина Калезић
штампарија ФОРУМ

486 III ..... 22 дин

мотив: компјутерски мишеви стилизовани у облику цвета (486)

зупчање ..... чешљасто 13 ¼
папир ..... гладак
гума ..... полусјајна
штампа ..... вишебојни offset
табак ..... 100(10x10)
тираж [486 III] 1 000 000
ФДЦ ..... -

Напомена:
486 I - 13. јул 2011. године
486 II - август 2012. године
486 III - промењена је година (2013. уместо 2011.)

20. фебруар 2013. - пригодно издање

Музејски експонати – 50 година Историјског музеја Србије
Museum Exhibits - 50 Years of the Historical Museum of Serbia

[530]

[531]

аутор Надежда Скочајић,
штампарија ФОРУМ

530 ..... 22 дин
531 ..... 50 дин

мотив [530] - Јеванђеље краља Александра Обреновића;
виђета - Сат из заоставштине Обреновића
мотив [531] – Круна краља Петра I Карађорђевића;
виђета - Инсигније краља Петра I Карађорђевића;

зупчање ..... чешљасто 13 ¾
папир ..... гладак

гума	.....	полусјајна
штампа	.....	вишебојни offset
табак	.....	9+1(2x5)
тираж	[530]	65 000
	[531]	45 000
ФДЦ	.....	1

1. март 2013. - пригодно издање

Васкрс / Easter

[532]

[533]

аутор	Надежда Скочајић
штампарија	ФОРУМ

532	.....	22 дин
533	.....	46 дин

мотив [532]: Распеће, Манастир Свете Богородице, Сићево

мотив [533]: Силазак у Ад, Манастир Свете Богородице, Сићево

зупчање	.....	чешљасто 13 ¾
папир	.....	гладак
гума	.....	полусјајна
штампа	.....	вишебојни offset
табак	.....	25 (5x5)
тираж	[532]	215 000
	[533]	215 000
ФДЦ	.....	1

4. март 2013. - пригодно издање

Уметност – Годишњице рођења
Art – Anniversary of the Birth

[534]

[535]

[536]

аутор	Марина Калезић
штампарија	ФОРУМ

534	.....	22 дин
535	.....	46 дин
536	.....	50 дин

мотив [534]: Оскар Данон 1913-2009
мотив [535]: Рихард Вагнер 1813-1883
мотив [536]: Ђузепе Верди 1813-1901

зупчање	.....	чешљасто 13 ¾
папир	.....	гладак
гума	.....	полусјајна
штампа	.....	вишебојни offset
табак	.....	10 (2x5)
тираж	[534]	65 000
	[535]	65 000
	[536]	65 000
ФДЦ	.....	3

Преглед доплатних марака Србије

30. јануар 2013. – 14. фебруар 2013.

За избеглице и интерно расељена лица

[63]

50	.....	10 дин

зупчање	.....	чешљасто 13 ¼
папир	.....	гладак
гума	.....	сјајна
штампа	.....	вишебојни offset
табак	.....	100 (10x10)
тираж	.....	1 500 000

Библиографија радова објављених у страним часописима који обрађују подручје бивше Југославије у 2012. години

Südost-Philatelie – ArGe Jugoslawien & Nachfolgestaaten e.V. im BDPh
www.arge-jugoslawien.de

Број 118, пролеће 2012.

- Revenue Stamps and Tax-Included Package Pricing of the WW II Croatian State Monopoly, *Phil Hughes, (5-13),*
- Der König ist tot, es lebe der König! – ein Beitrag zur Geschichte Serbiens I und II, *Dagmar Sauer, Dr Hjalmar Sauer, (15-21).*

Број 119, лето 2012.

- Postverkehr mit dem belagerten Sarajewo 1992-1995 – Teil II, *Johannes Girndt, Peter Hornung-Andersen, (5-20),*
- Jugoslawiens Senta-Ausgabe 1944 – Echtes und Gefälschtes, *Jovan Veličković,(21-30),*
- Hyperinflation 1993 in der Srpska Krajina, *Johannes Girndt, (31-40),*
- Kroatische Ganzsache im besetzten Serbien, *Hans-Josef Graefen (41-42).*

Број 120, зима 2012.

- Engravers' signs on Serbian stamps 2006-2012 , *Vladimir Milić, (5-10),*
- Provisorische Lokalausgaben Kroatien und Bosnien 1918-1944 , *Mladen Vilfan, (11-24),*
- Personalisierte Ausgaben der Slowenischen Post 2007-2009 , *Johannes Girndt, (25-29),*
- Sympathiewerbung für Slowenien auf Postwerzeichen 2009-2010, *Johannes Girndt, (29-30),*
- Nachtrag deutschsprachige R-Zettel im Banat 1941-1944 , *Hans-Josef Graefen, (31).*

Jugopošta – Yugoslavia Study Group
www.yugosg.org

Број 101, март 2012.

- More on the Military Postoffice of the Serbian Supreme Command VP 999, *Radovanović Milan, (4-9),*
- Postal Forms in the Croat language, *Czirok Denes, (10-22),*
- One that got away, *Brinkley Derek, (23-24),*
- SHS Postage Dues - the Naughty Bits, *Brinkley Derek, (26-28),*
- Postal Agencies in Srem, *Ore Tonnes, (29).*

Број 102, јун 2012.

- A Few Remarks to Bavanište/Homokbalvanyos, *Kobelbauer Helmut, (4-8),*
- The Island of Pag An Update, *Barling Geoff, (9-26),*
- The postal Use of the World "Retour", *Fever David, (27-30),*
- A response to "One that Got Away", *Brinkley David, (31).*

Број 103, септембар 2012.

Монографија број 10: 10: The History and Fieldpost of the Croat Legions in the German Army in WWII, *Woolnough Steve, (1-137)*

Број 104, децембар 2012.

- British Medical Missions in Serbia 1914-1915, *Radovanović Milan, (8-16 strana),*
- The Development of Slovenian Post Office Handstamp 1919-1921: from Austria to National Handstamps, *Buitenkamp Henk, (18-31).*